

SOCIAL POLITIK

NR 4 • december 2010 • PRIS: 49 KRONOR

KULTUR & SAMHÄLLE

Cirkus Cirkör är mycket mer än cirkus	8
Klasskillnader i skolan ger ohälsa	14
Placerade barn får usel skolgång	22
Myndigheter missar föräldrakraft	38
Kroppar inom konsten bryter tabun	48

LIVET
ÄR EN CIRKUS

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK
NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

Möter du våldsutsatta kvinnor i ditt arbete?

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, är ett kunskapscentrum vid Uppsala universitet som arbetar på regeringens uppdrag med att höja kompetensen om våld i nära relationer. Vi informerar, utbildar, sammanställer kunskap, forskar och utvecklar metoder för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor.

Genom den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen 020-50 50 50 erbjuder vi stöd till kvinnor som utsatts för hot, våld eller sexuella övergrepp.

Läs gärna mer om oss och om aktuella utbildningar på www.nck.uu.se och www.kvinnofridslinjen.se.

Redaktör och ansvarig utgivare:

Maria Wallin

Omslagsbild: Mattias Edwall

Layout: Ulla-Karin Karlson

Redaktionskommitté:

Gun-Lis Angsell, Kristina Arvidson
Molin, Stefan de Vylder, Gunnar Eng-
ström, Bibbie Friman, Cecilia Heule,
Ulla-Carin Hedin, Nilla Helgesson,
Carina Håkansson, Anne Jalakas,
Jan Molin, Marco Morner, Helena
Östlund, Yvonne Zätterman Åberg

Redaktion:

Eriksberg 137

451 96 Uddevalla

socialpolitik@socialpolitik.com

Telefon: 070-207 22 22

www.socialpolitik.com

Taltidning: Rox reportage

Tel: 031-96 02 61

rox.reportage@swipnet.se

Prenumeration/lösnummer:

Nätek, Box 311 20

400 32 Göteborg

order@socialpolitik.com

Tel: 031-743 99 05

Fax: 031-743 99 06

Priser:

285:- per år för privatpersoner

310:- stöd, företag, institutioner

160:- stud, arbetslös, pensionär

Teckna 2-3 år med rabatt!

Se: www.socialpolitik.com

Betala in på: pg 648 73 22-7

SocialPolitik säljs i större Pressbyrå-
kiosker och Presstopbutiker.

Annonser:

Bengtsson & Sundström Media

Tjärhovsgatan 32, 116 21 Stockholm

kontakt@bs-media.se

Tel: 08-10 39 20

Fax: 08-10 39 15

Tryck: Trydells Tryckeri AB, Laholm

ISSN 1104-6376

Redaktionen ansvarar inte för insänt
obeställt material. Tryckta texter kan
komma att återges elektroniskt.

SocialPolitik ges ut av den ideella
föreningen Socialpolitisk debatt.
Partipolitiskt obunden och fackligt fri-
stående. Ordförande är Cecilia Heule
vid Socialhögskolan i Lund.

**Garantera en oberoende
socialjournalistik!**

Prenumerera:

www.socialpolitik.com

Kultur och/eller samhälle

Är Cirkus Cirkörs cirkusskola kultur? Eller enbart Cirkörs
föreställningar? Är ett reportage om Cirkör kultur?

Det kan tyckas som hårklyveri, men är plötsligt livs-
viktigt. I kulturlivet råder nämligen full cirkus. Gam-
la värden slängs ut och sanningar ställs på ända. Säkert
nyttigt, men just nu åker många ungar ut med badvatt-
net. Som ett 30-tal kulturtidskrifter som inte ägnar sig
åt finkultur utan samhällsfrågor, mångkultur, ungdoms-
kultur och den som inte längre finns inom äldreomsor-
gen, till exempel.

Och ändå, låt mig citera Cirkus Cirkörs
och kommunens vision: att göra Botkyrka
till en plats där cirkuskonsten ger människan
kraft att förändra sin värld och världen. Kan
det sägas tydligare – hur kultur och samhäl-
le hänger ihop?

Kulturen ger oss kraft att förändra och för-
ändras, att våga utmana oss själva, begripa
och klara sådant vi inte trodde att vi kunde.
Att inte vara rädd för att vara rädd, som man
säger på Cirkör. Att inte bli rädd för oro och
osäkerhet. Rädsla är motsats till att hysa tillit.
Ett samhälle utan tillit är inget bra samhälle att leva i.

NEJ VI BEHÖVER KULTUREN, konsten och den gemensam-
ma kommunikationen med *alla* våra sinnen för att utma-
na våra rädslor, för att bearbeta vår samtid, för att be-
gripa, lära oss, utmanas, få nya perspektiv. För att inte
vara rädda för förändring. För det okända, ovanliga, an-
norlunda.

Det klarar inte de sköna konsterna på egen hand. Det
krävs skärningspunkter av samtal. Där kommer kultur-
tidskrifterna in. Det är bra att vi är olika – och många.
Många röster i det offentliga samtalet är ett mått på sam-
hällets rikedom!

Kultur är hur vi väljer att leva våra liv, som individer,
som familjer, som kommuner och som länder. Ju rika-
re, bredare, livligare, desto mera berikande – och roliga-
re land att leva i!

TACK FÖR ATT DU PRENUMERERAR! Läs mer om ho-
tet mot kulturtidskrifterna och den fria och fördju-
pande samhällsdebatten på www.socialpolitik.com.
Ha en skön vinter!

Maria Wallin

Tro, hopp och kärlek

Teater som bot mot galenskapen, d.v.s.
mot murar som stänger ute. **4**

Cirkus Cirkör mitt i Alby

Cirkusskolan med visioner att förändra
elevernas värld och världen. Så det så! **8**

Lärare måste känna empati

Underklassens barn är mindre omtyckta i
skolan. Dags att se till klasskillnader. **14**

Placerade barn

De är lika begåvade, men
får sämre betyg och går
mera sällan vidare till
högre studier. **22**

HVB har stora brister

Elever får inte den utbild-
ning de har rätt till. **26**

Släpp tillväxten!

En ständigt ökad konsum-
tion hotar hela jordens överlevnad. **28**

Häktespräst i 18 år

Anser att det blivit värre: hårdare villkor
och färre personal. **30**

Utsliten kropp

Men inget fel på arbetslusten, bara man
får chansen. Bemanning med plus. **34**

Asylsökande barn

Ett stelbent Myndighetsverket tar inte
tillvara deras föräldrars kapacitet. **38**

Bakom fasaden

Även yngre kan få demens. Det är tufft
för barnen när en förälder drabbas. **41**

Konstiga kroppar i konsten

Her ser en vacker kropp ut, eller en ful?
Vad kan visas eller inte visas? **48**

ZUT

Gökboet i London och Umeå

I Verandan kan mycket ur livets teater iscensättas. Som längtan efter kärlek, eller frustration och ilska över nya murar som obönhörligt stänger ute alla "annorlunda".

Den umeåbaserade teatergruppen Tro, hopp och kärlek har besökt London. Det unika med gruppen är dess sammansättning. Alla skådespelare har upplevt månnens baksida, till vilken de gjort resor i ensamhet utan att ha kontakt med jorden. Nu har de kommit fram och menar sig ha något att förmedla om livet, de har valt teatern som sättet att berätta för andra.

Medlemmarna har i de flesta fall gjort livslånga karriärer på fängelser, hos psykiatri, på parkbänkar som hemlösa eller bland dem som i folkmun kallas "utvecklingsstörda".

Ett av de viktigaste syftena med resan är att driva teaterprojektet med arbetsnamnet *Verandan* framåt. Hur ska karaktärerna som gestaltas utvecklas och förfinas så att pjäsens handling även rymmer budskapet att de som ingår i A-laget har precis samma behov av ömhet och kärlek som alla andra? Kan en längtan efter att få uppleva omtanke till och med vara snäppet mer legitim hos den som ständigt levt kärlekslöst än den som glidit fram på en räkmacka? Tänka sig att dö utan att ha blivit älskad en enda gång! Alla vet hur det ständigt inträffar, mardrömstanken svindlar.

FÖR ATT HA RÅD MED RESAN HAR alla samlat pantburkar vareviga dag under flera månader enligt en afrikansk metod, som innebär att burkarna kommer till dig, man letar inte efter dem, men man måste ha öppna ögon. Alla har också lagt undan några egna kronor varje månad. Sedan har vi bokat lågprisflyg lång tid i förväg. Alla har haft något att längta efter under lång tid.

Vi bor flera mil utanför centrala London på ett hotell med fyra sängar i varje rum. Där finns mer av det sanna England, vi slipper H&M och Clas Ohlsson i centrala London, som säljer samma saker som hemmavid. Istället besöker vi exotiska matmarknader och saluhallar som finns på promenadavstånd, ibland tror vi oss vara i en marockansk medina och vi äter otroligt

gott till anständiga priser.

Under ett arbetspass med pjäsen meddelar Sören att han vill besöka en kyrka för att tända ett ljus för modern som nyligen avlidit och ska begravas i Vindeln i Väster-

botten några dagar efter hemkomsten från London. Han vet att när han ska stå vid kistan och ta avsked så kommer sorgen att ta överhanden. Redan nu, när han berättar om det kommer tårarna.

I gruppen bejakas sorgearbete. Vi ajournerar teaterseminariet och några av oss tar en röd dubbeldäckare till närmaste tempel.

Inne i kyrkan, den är katolsk, viskar vi. Sören tänder ett ljus för sin mor. Han har med sig hundvalpen Fido som kryper fram ur parkasen. Ett gosdjur som tröstar när Sören vaknar på nätterna och är ledsen.

Sedan tänder en annan skådis ett ljus för sin mormor som dog för några månader sedan. Hans far försökte mörda honom för många år sedan, han drabbades då av en flerårig psykos. Medicinerna har gett det läkarna kallar en "biverkan", som gjort honom 60 kilo tyngre. Han talar väl om sin mormor, den kvinna som stod honom närmast i livet efter att hans mor gått en för tidig död till mötes.

ARI TÄNDER ETT LJUS FÖR SIN DÖDE far som var alkoholist, faderns drickande ledde till att även Ari blev missbrukare.

Olle, som tillhört psykiatri i 32 år, knäböjer gracilt framme vid koret och låter den högra handen utföra mjuka rörelser, somliga biskopar skulle bli gröna av avund om de såg hans elegans. Olle är smal, han har långt stripigt hår, man kan tro att han levt bland hemlösa under många år.

Han menar att det inte är tack vare – utan trots – samhället som han nu trappat ner antalet mediciner så att han för första gången på evinnerlig tid kan tänka egna tankar. Hans vrede är stor över alla förlorade år. Nu tackar han gud och vill att hans erfarenheter ska komma andra tillgodo så att färre blir bestulna på sina liv.

Sören smyger efter Olle. Han ställer Fido på räckat till koret, knäböjer och säger med låg röst "Jesus Krist, Jesus Krist..."

Vi stannar i kyrkan i över en timme. Där

finns tid och rum till eftertanke. Kyrkvårdarna, några äldre kvinnor, ger oss ett värdigt bemötande och beklagar sorgen flera av oss bär på. Ari viskar tröstande till Ingmar att vi snart ska möta våra döda och kära i ett liv som är utan ondska.

Därefter tar vi oss tillbaka till vår enkla boning för att fortsätta pjäsarbetet.

Ari beskriver lyckan över att han, en före detta alkoholist, samarbetar med "utvecklingsstörda"

– Det finns en dimension i samarbetet med dem som är befriande och helande. Med den äkthet vi möter dem får vi ett förtroende tillbaka. Även de har varit med om motgångar i livet, då vet de också när de möter ärlighet.

De "utvecklingsstörda" går inte att kommendera, det påverkar den övriga gruppens förhållningssätt. Människornas lika värde gestaltas i Tro, hopp och kärlek.

Inne i London består vårt shoppande mest av inköp av vykort. Övrig kommers går oss förbi. På ett kafé vid Ben Hur används kraften istället till engagerande tal om hur de stora frågorna ska gestaltas på scen.

Knappast någon drömmer om att bli insläppt i det vanliga samhället, den vägen är såpad, inte minst av de många människornas fördomar. Finns det ändå en möjlighet att bli mött med respekt? Om sådant talar vi nätterna igenom. Hur ska teater-

scenen bli ett slipat vapen för att nå dit?

Natten innan vi ska åka hem är Aris mobiltelefon borta, vi letar igenom hela sovlogementet, utan resultat. Sören smyger iväg med Fido och besöker den övriga byggnaden. Hundvalpen nosar och luktar. På andra sidan receptionen, bakom några stolar, hittar han telefonen. Ari blir lycklig.

Sören skrattar, han bär en gul skjorta, på dess rygg står

"Glad
galen
och fullständigt nykter"

TVÅ MÅNADER SENARE:

Intensiva arbetsdagar med repetitioner. Även om mentalsjukhusen är nedlagda sedan länge så berättar skådespelarna dagligen om hur filmen *Gökboets* över-sköterska lever därute i samhället – lika förtryckande som tidigare. Alla har sett filmen minst fem gånger.

En av skådespelarna har fått en rekvisition för att hämta ut sängkläder från en affär. Något, troligen hennes romanikläder, gör att butiken vägrar lämna ut varorna. Nästa dag åker halva teatergänget dit, fyllda av tyst vrede, med samma rekvisition. Då lämnas allt ut.

Dagligen berättar de för mig om sådana händelser. Mentalsjukhusens murar är rivna, men ute i samhället byggs ständigt nya och för oss andra osynliga stålvägar.

gar. I Tro, hopp och kärlek har de varandra, då blir det lättare att uthärda tyranniet. Ett tag till tvingas de vara döva och stumma som indianen i *Gökboet*, men inte länge till.

Pjäsen vi repeterar är en del av planen för att synliggöra de nya murarna och berätta om förnedringen.

En lördagsmorgon repeterar vi bara någon timme, sedan blir det grillning av korv, därefter gräddtårter med jordgubbar. En skådis undrar om han kan få kokt korv istället för grillad. Tänderna är så få och trasiga att mjuk kokt korv är att föredra. Några till visar upp tandlösa käkar. För andra medlemmar är åldriga och glappande löständer ett problem, inte minst för svårigheterna att artikulera repliker. Orden sluddrar betänkligt. Enligt lagen har även skådisar i Tro, hopp och kärlek rätt till god tandhälsa, men det finns kvar tjänstemän med makt i samhället som har en annan uppfattning. Ännu vet vi inte hur problemet ska lösas.

När tårten är uppäten beger vi oss till operan för att se ett genrep, vi har fått fribiljetter. Ingen har tidigare varit på opera. Efteråt är vi tagna över att det går att sjunga så vackert och högt. I brist på ord börjar några sjunga och ta i från fötterna för att det ska ljuda i piporna. Sedan bullrande skratt. Livets teater.

leif.a.stenberg@telia.com

ANNONS

Först kläcktes idén att **dokumentera** över internet

sedan föddes vår nya produktidé:

**kvalitetssäkra journal,
dokument och uppföljning**

Våra över 90 nöjda kunder finns inom

**HVB, LSS, familjehem, IFO,
personlig assistans, äldreomsorg**

www.isoxxvb.se

Nectar Systems AB, 0451-89300

CHP - Centrum för Hypnos och Psykoterapi - erbjuder för 10:e gången

2-årig grundutbildning i

Klinisk Hypnos i Stockholm

För sjuksköterskor, läkare, tandläkare, sjukgymnaster, kuratorer, psykoterapeuter, socionomer, psykologer, barnmorskor, logoped, behandlingspersonal m.fl.

Klinisk hypnos får användas inom ramen för varje kompetensområde.

Hypnos vid stress, utbrändhet, sömnstörningar, ångest, depression, relationsproblem, för ökat självförtroende/självkänsla, vid rök/snusavvänjning, sockersug, IBS, smärtbehandling, förlösningssvård, traumabehandling mm.

Kursstart 13 + 14 jan -2011

Kursen är 100 timmar - 2 x 2 dagar per termin, plus examination. Praktiska övningar varvat med teori.

Kursanmälan o info Ring 070 593 24 76

www.kliniskhypnos.info

Integrationen och Sverigedemokraterna

Varken politiker eller tjänstemän har eftersträvat integration. Snarare ligger en mer eller mindre medveten främlingsfientlighet bakom diskriminering och segregation.

Integrationen av gamla och nya svenskar har inte gått bra. Naturligtvis kan man inte förvänta sig att invandrare problemfritt integreras i ett nytt land. Men verkligheten uppvisar allt för stora klyftor och segregation.

Arbetslösheten är väsentligt högre bland människor med utländsk bakgrund. Nära femtio procent av utomeuropeiska invandrare är arbetslösa. Invandrarnas hälsa är sämre, färre ungdomar går vidare till högre studier, fler avbryter gymnasiestudier eller går ut med ofullständiga betyg. Boendesegregationen är ytterst påtaglig. I stadsdelar som Rosengård i Malmö och Hjällbo i Göteborg har så gott som alla utländsk bakgrund. Inga barn i skolorna där kommer från helt svenska familjer.

Sverigedemokraterna får över 300 000 röster och kommer in i riksdagen. Det väcker en yrvaken debatt.

Hur har det blivit så? Orsakerna är många men jag vill peka på två.

ATTITYDerna hos svenskarna. Under femtio års tid har svenskarnas inställning till invandring mätts. På senare tid har rapporteringen främst fokuserat på förändringar i attityderna. Svenskar har blivit mer positiva. Så är det visserligen men förändringarna är små. När man bara talar om denna positiva utveckling skymts det långt viktigare faktumet att minst 25 procent av Sveriges befolkning är främlingsfientlig. Vid senaste mätningen ansåg 36 procent att vi hade för många invandrare här. En mycket stor majoritet var emot stöd till icke kristna religioner. Sverigedemokraterna liksom tidigare Ny demokrati har alltså en stor befolkningsgrupp att hämta röster ur. SD:s valresultat borde därför inte förvåna.

Jag tror att en mer eller mindre medveten främlingsfientlighet ligger bakom diskriminering och segregation. Från min tid som chef för invandrarförvaltningen i Göteborg under 1980- och 90-talen minns jag hur alla förslag till exempel om att skapa arbetstillfällen åt nyanlända flyktingar eller tidigt kombinera arbete och svenskin-

lärnings stötte på motstånd. Ärendena bollades runt och förhalades, egendomliga formella hinder ställdes upp.

Ibland flammade intresset upp. När brandkatastrofen i Backa inträffade 1998 visade allmänhet och politiker en äkta upprördhet över händelsen och de klyftor den blottade mellan nya och gamla svenskar. Utredningar tillsattes och kom med förslag. Men sedan maldes allt i byråkratins kvarnar. Intresset slocknade lika fort som det flammade upp. Resultatet blev noll.

Det faktum att så många svenskar är negativa till sina nya landsmän tror jag är en viktig förklaring till att så många invandrare inte får jobb i paritet med sina kvalifikationer, samt inte får bostäder i andra områden än de segregerade förorterna.

DET RÅDER EN BRIST på medvetenhet om befolkningsomvandlingen och vad den innebär.

På ett halvt sekel har Sveriges befolkning i grunden förändrats. Då var någon hundradel av utländsk härkomst. Nu mer än en femtedel.

Den stora invandringen till Sverige började på 1960-talet. Människor från Finland och Sydeuropa sökte sig hit för att arbeta. De flesta tänkte återvända. Det motiverade inga speciella åtgärder i Sverige.

Sedan 70-talet har invandringen mest omfattat flyktingar och anhöriga. Som bland andra Cecilia Malmström och Marie Demker i en avhandling visat så var flyktinginvandringen främst en konsekvens av – läs Olof Palmes – tredjevärldenpolitik. Alltså inget som var av betydelse för svensk inrikespolitik. Som till exempel Anita Gradin beskrivit så var frågor kring invandring och integration bara något som enstaka politiker inom varje parti ägnade sig åt. Ingenting som angick Ingvar Carlsson, Carl Bildt, Göran Persson eller Fredrik Reinfeldt.

Insikten om att Sveriges befolkning är en annan än tidigare saknades och saknas än. Socialdemokraterna har dessutom näs-

tan enbart betraktat invandrarnas problem som en klassfråga, det vill säga inte beaktat den etniska dimensionen. Därför har ett generellt perspektiv på befolkningsomvandlingen saknats. Man har inte förstått att integrationen kräver medvetenhet och åtgärder i samhällsplaneringen i sin helhet. En samordnad konsekvent planering har uteblivit. Det som gjorts har mest varit lokala projekt riktade till enskilda eller utvalda grupper.

DEN BRISTANDE MEDVETENHETEN kan exemplifieras med Göteborg. Successivt ökade det segregerade boendet och utanförskapet under 1980- och 90-talen. Varningssignaler saknades inte. Själv skrev jag i GP 1991 att utvecklingen gick mot etniska enklaver om inget gjordes. Som argument anförde jag att människor med utländsk bakgrund utgjorde 25 procent av de boende i Bergsjön och Hjällbo.

I dag är andelen 90 procent. Inga långsiktiga insatser gjordes. Det stannade vid tillfälliga projekt och enskilda eldsjälares engagemang. Därför är det inte ens förvånande när de ledande kommunalråden i Göteborg på frågan vad som bör göras för att underlätta integrationen bara svarar att vi måste skapa fler mötesplatser.

jan.r.molin@gmail.com

JAN MOLIN är författare och samhällsdebattör, medlem i SocialPolitiks redaktionskommitté.

Hoppets ö Kurön

Om två år 2012 fyller ett av landets största och i särklass äldsta behandlingshem 100 år! Nu sätter vi fart på utvecklingen in i framtiden.

En fantastisk miljö för psykisk och fysisk återhämtning. Här får begrepp som miljöterapi en sann och väldigt tydlig innebörd.

Den kristna och andliga värdegrunden skapar en lugn och respektfull vardag.

Ön i sig är som en botanisk trädgård fullt med djur som känns som dina väldigt nära vänner. I ett och samma ögonblick kan du ha närkontakt med dovhjort, rådjur, räv, harar och all slags sjö och skogsfågel. Möjligtvis kan vildsvinen i den gamla urskogen kännas lite skrämmande. Tack vare det speciella och tempererade klimatet som uppstår på denna Ö mitt i Mälaren, växer här saker som man annars bara kan se långt söder ut. Kort sagt en underbar och fantastisk miljö att bedriva behandling och mänsklig utveckling i.

Som ny verksamhetschef för Kurön är jag djupt imponerad av personalens engagemang och kunnighet och huvudmannen Frälsningsarméns mycket höga ambition att fortsätta utvecklingen in mot ett nytt sekel och nya arbetsformer. Jag känner en väldig inspiration och glädje inför hela denna anrika verksamhet.

Leif Persson
Behandlingshemmet Kurön

**VI
välkomnar
fler kvinnor
!**

**NU är
skolan
igång
!**

I samarbete med Ågesta FHSK

Några exempel på nyheter som vi planerar under hösten är:

1. Skola och utbildning för alla på grundläggande och gymnasienivå.
2. Yrkesförberedande kurser för de yngre som skall leda till jobb/vidare utbildning
3. Neuropsykiatriska utredningar och insättning av medicin.
4. Minnesträningsprogram för god rehabilitering av exv demensproblematik.

Kurön har 65 vårdplatser varav 15 för kvinnor.

Ps. att vi är ett av landets allra mest kostnadseffektiva behandlingshem visste du kanske redan.

Läs mer om oss på våran hemsida och följ vår nya utveckling. www.kuron.se

www.kuron.se - kuron@fralsningsarmen.se - Frälsningsarmén, Kurön, 178 92 Adelsö - 08 560 518 80

Cirkus som liv

Cirkör vill så mycket mera

De är åtta år och har bestämt sig. Angelina Vincent helt säkert, Hedvig Loeb så gott som: de ska bli cirkusartister. Hedvig tänker gå kvar i Cirkus Cirkörs cirkusskola tills hon blir vuxen och Angelina vill börja på cirkusgymnasiet. Ibland på rasterna i skolan säger de till varandra: "kolla det här" och så lär de varandra nya cirkuskonster.

Cirkus Cirkör

Text: Helena Bjerkelius

Bild: Lena Katarina Johansson

Cirkus Cirkörs cirkusskola i Alby börjar som vanligt den här lördagsmorgonen med uppvärmning. Leken *Ett två tre ost* och en bollek följs av en teaterövning med fyra moment. Barnen lyssnar koncentrerat till pedagogen Isak Arvidssons instruktioner. Komma in på scen och hälsa på publiken, ställa sig i en markerad fyrkant och stå still en kort stund, därefter flytta till en ny markering och göra ett trick, vad som helst, sist tacka för applåderna. Övningen är en träning i att kunna stå inför publik, ta fokus och känna sig någorlunda trygg med det, berättar Isak efteråt. Lekarna i början syftar till att frigöra samarbetsvilja och skapa tillit till gruppen.

Angelina är först ut. Med ett avspänt leende bugar hon för de andra barnen som agerar publik, i ett huj gör hon en kullerbytta. Isak får påminna publiken om applåderna. Då höjer Angelina ena handen och vinkar som tack, sen sveper hon ut bakom ridån.

Kroppsspråket vittnar om att Angelina gillar att stå öga mot öga med publiken. Hon har gått på cirkusskolan i några år och varit med i flera slutföreställningar.

– Jag har uppträtt i alla luftsaker: ring, trapets och tyg. Jobbigast var när jag gjorde tyg, då gjorde jag med en tjej som inte ville träna. Roligast var när jag gjorde ring. Om man tränar mycket med kroppen blir man mycket smidigare och kan göra coola saker, säger hon och får ivrigt medhåll från Hedvig.

ANGELINA OCH HEDVIG TYCKER att de blivit bättre på att hjula och klättra i cirkusskolan. Och så har de lärt sig olika tricks och träffat nya människor. Det som krävs för att kunna göra bra cirkuskonster är mod, smidighet och styrka förklarar Hedvig, och lägger till att det går att träna på att övervinna sin rädsla. Angelina berättar om när hon var rädd:

– En gång skulle vi göra fall från tre och en halv meters höjd och då var det lite läskigt.

Hedvig kommer att tänka på när hon blev förvånad över en sak hon klarade:

– Jag uppträdde med en kompis i cirkusliljan och skulle ligga på hennes fötter och hålla i mig. Hon skulle bara hålla i sig med en hand. Jag trodde inte att vi skulle kunna det men det gjorde vi – det kändes jättebra!

När Hedvig uppträder blir hon modigare om det är någon hon känner i publiken:

– Då vet man att om man gör något fel kommer de ändå tycka att det är bra.

Kan man känna sig så rädd att man inte

Att inte vara rädd för att vara rädd, det är nästan det viktigaste Angelina kan få med sig från Cirkörs cirkusskola.

vågar göra vissa saker?

– Nej, så känner man aldrig, för man vet att ingenting kan gå dåligt liksom, svarar Angelina övertygat och Hedvig fortsätter:

– För man vet att det alltid är vuxna i närheten här och ledarna förklarar väldigt bra.

Hedvig tar sådan sats på den avlånga mattan i riktning mot Isak att hennes axellånga ljusa lockar yr runt huvudet. Hon måttar armarna mot tumblingmattan och så... med aningen hjälp från Isaks händer mot rygg och ena axeln roterar kroppen i en handvolt.

Hon rätar upp ryggen och ruskar lite på sig. Isak råder henne att försöka komma närmare mattan nästa gång, då får hon mer kraft i upphoppet och lättare att komma runt.

Hedvig nickar och springer tillbaka till klungan av barn som tränar akrobatik.

Innan handvolterna gjordes kullerbyttor och hjulningar i ringlande rader på mattan. Några barn som små rullande bollar, andra i ett mer dröjande tempo med korta pauser emellan, vissa rätt vindögda vid mattans slut. Ett par nyfikna föräldrahuvuden tittar ner ifrån cirkushallens gradäng.

MIA CRUSOE ÄR VERKSAMHETSLEDARE för Cirkus Cirkörs kurser och träning och själv dansare. Hur skulle hon beskriva cirkusskolan?

– Det är en stund för dig att våga mer än du vågar och att ha väldigt roligt. Du kan vara på golvet och i luften, pröva lindans,

akrobatik, jonglering, trapets – det finns något för alla. Tillsammans med det artistiska ska vi också ha det pedagogiska.

Blir det ett lyckosamt möte med cirkuskonsten kan deltagaren få med sig många positiva saker från cirkusskolan, menar hon. Att inte vara rädd för att vara rädd, att utmana sin kropp och sina begränsningar, visa respekt för och samarbeta i en grupp, öva sin kroppsmedvetenhet, bli smidigare, förbättra sin koordination, känna rörelseglädje, utveckla initiativförmåga och att våga stå för den man är.

Äldsta deltagaren hittills var en 99-årig kvinna som gick på lina. Högsta trycket är i gruppen 5-10-åringar. Den här terminen kommer var femte deltagare på terminskurser, lovkurser och öppen träning för amatörer från Botkyrka, resten från andra kommuner i Stockholms län.

CIRKUS CIRKÖR OCH BOTKYRKA kommun har ett samarbetsavtal med en gemensam vision: *Att göra Botkyrka till en plats där cirkuskonsten ger människan kraft att förändra sin värld och världen.*

– Det är ingen tillfällighet att vi samarbetar med Botkyrka. De uttryckte att de behövde vår kreativitet och galenskap och trodde att vi behövde den stabilitet de kunde erbjuda oss. För oss är Botkyrka en fantastisk miljö att bygga i: entreprenöriellt, estetiskt och fysiskt, säger Mia Crusoe.

Vad cirkusskolan tillför i Botkyrka tycker hon är en svår fråga. Efter att ha tänkt en stund säger hon att den erbjuder en möjlighet, mångfalden i att många får uppleva att det finns en mängd sätt att uttrycka sig på.

– Cirkus har ett uttryckssätt som är väldigt direkt, det når ut till många och har nära till ett konstnärligt uttryck som är universellt. Vi bidrar också med en pedagogisk väg som man kan gå. Genom det särskilda avtal vi har med kommunen kan vi bedriva ett grundligt, långsiktigt arbete mot framför allt barn och unga i Botkyrka. Efter tio års arbete märker vi att det har gjort att vi är omtyckta här. Människor som mött oss på dagis, i skolan, på fritiden, i arbetet är positivt inställda till att vi är i Botkyrka och till vår verksamhet.

Samarbetet mellan Botkyrka kommun och Cirkus Cirkör har pågått sedan 1999. På den tiden var kommunen upptagen med frågan hur man kunde vända den destruktiva bild som slagit rot. Det var en bild av utanförskap, ekonomisk utsatthet, invånare och unga som förknippades med problem.

– Tanken bakom samarbetet var att vi och Cirkus Cirkör delade ett gemensamt synsätt, visioner och framtidsbilder: kultur var och är viktigt, en strategisk investering och en viktig plattform för demokrati och delaktighet, säger Jens Sjöström, socialdemokratisk ordförande i *Upplev Botkyrka AB* och 1:e vice ordförande i kommunstyrelsen.

Cirkus kan vara en förändringskraft oavsett om man deltar själv eller upplever den som åskådare och utgöra en plattform för de

Visionen är uttalad: Att göra Botkyrka till en plats där cirkuskonsten ger människan kraft att förändra sin värld och världen.

samhällskritiska berättelserna, menar han.

– Den uppsökande verksamheten inom Cirkör har skapat en diskussion och debatt om att närvaro av kultur i skolan är otroligt viktigt ur pedagogiskt hänseende. I grundskolan har samarbetet starkt förändrat inställningen till kultur. Våra mätningar visar att människor i Botkyrka är stolta över att Cirkör finns här, säger han.

PÅ SENSOMMAREN INVIGDES HANGAREN, en ny cirkusscen som utgör bas för drygt tio cirkuskompanier. Jens Sjöström tycker att kommunen vunnit en ny approach tack vare att Cirkus Cirkör är ett starkt varumärke som nu sammankopplas med kommunen.

Men oppositionen är kritisk. Från början

tyckte de inte att kommunen skulle stödja Cirkus Cirkör ekonomiskt och ge sig in den sortens näringsverksamhet. Kärnverksamheterna blöder och pengarna går till clownier, var en åsikt.

– Vi stödjer Cirkus Cirkör infrastrukturrellt. För oss är det här en viktig del av vår kärnverksamhet som ger tillbaka till kommunen i form av gymnasieutbildning, skolutbildning och föreställningar, säger Jens Sjöström.

BLICKEN ÄR FÄST VID TRAPETSSENS främre mitt, armarna går metodiskt runt i en halvcirkelformad rörelse. Pärlorna i örsnibbarna glittrar när elvaårige Jerome Chinaka kraftfullt gör raka upphopp på trapetsen, genom-

för en sittande vändning och sen kommer tillbaka till ursprungsläget igen. Han får uppskattande ord av Klara Mossberg, cirkusartist och pedagog, som leder fortsättningskursen för 11-15-åringar.

– Man måste göra ganska många grundgrejor så att de vet att man är tillräckligt bra. De kollar att man kan det perfekt. Jag kan göra volter på trapetsen men jag ska bli lite bättre, säger Jerome.

Han är biten av cirkusträningen, går dubbla lektioner varje lördag. Hur kom det sig att han började på cirkusskolan?

– Jag har en kompis som håller på, så fick jag köra lite studsmatta. Sen började jag testa på såna här skolor som de har på höstlovet. Mamma såg att jag tyckte att det var kul och så kollade hon runt och så blev det två terminer här. Det är coolt att volta och hålla på i luften och så.

JEROME TROR ATT HAN VILL inrikta sig på akrobatik. Han när en dröm att börja i *Ung Cirkör*, ungdomskompaniet som åker runt i Sverige och har shower. Där krävs att man är bra upplyser han, fast för närvarande har de för många "akrokillar". Samtidigt har han fotbollen fem dagar i veckan och matcher på helgerna, så han är i valet och kvalet mellan fotboll och cirkus. Bäst med cirkusskolan är att få prova på alla discipliner och till slut göra en show på kvällen.

– Första gången körde jag på trapets och andra gången körde jag akrobatik med en tjej, parakrobatik.

Ibland men inte så ofta kan det uppstå lite tävling i cirkusskolan, berättar Jerome. Det kan hända om han kommit efter och de andra gör någonting, eller med en kille som var "typ lika bra som mig".

– Men vi var kompisar och försökte lära varandra.

CIRKUS ÄR INGEN TÄVLINGSSPORT, framhåller Isak Arvidsson. Han tycker sig sällan stöta på tävlingstendenser hos deltagarna.

– Man får lägga upp det så att den pressen inte sätts på grupperna, utan att det blir mera öppet så att deltagarna hjälper och peppar varandra när de gör något nytt trick eller en ny volt. Då säger alla *Bra!* och så får den som gjort något en runda applåder.

Likaså är det ovanligt att pedagogerna måste bromsa barn som är för våghalsiga eller vill för mycket. Isak går andra året på Dans- och cirkushögskolan och tycker att han, förutom att det är väldigt roligt, får ut en hel del själv av att lära andra.

– Man kan testa olika tekniker och se hur de funkar. Och jag lär mig mycket om hur folk fungerar, hur man kan kommunicera för att få dem att förstå. Det räcker kanske inte att säga: *sträck på armarna* när de gör en salto. Du kanske måste få dem att göra det på ett annat sätt, automatiskt.

Som cirkusartist är Klara Mossbergs disciplin spänd lina som hon springer och hoppar på. Pedagog har hon varit sedan 2005. För henne är tävlingsmomenten som kan kom-

ma in vid uppvisningen i slutet av terminen något av det svåraste att hantera som pedagog. Det är frivilligt för deltagarna i cirkusskolan att visa upp någonting.

– Att klara av att hjälpa barnen att hitta någonting, alla kanske inte har lärt sig något som är svårt, men att ändå hitta det lilla och få det att kännas värdefullt, det är en balans, säger Klara Mossberg.

HON TYCKER ATT CIRKUSSKOLAN befolkas av alla sorters barn. Här finns barn som vill få bättre akrobatik och som ägnar sig åt parkour (att röra sig snabbt och smidigt utan tävlingsinslag). Här finns barn som föräldrar satt i cirkusskolan och inte alltid är så motiverade själva, barn som tycker om att uppträda, eller "klätterapor" som en förälder beskrev det, och barn som egentligen tränar något annat och vill ha en alternativ träningsform. Vilken social miljö barnen kommer från vet hon inte så mycket om, mer än att få är från Alby och Botkyrka..

– Från början hade vi inga barn alls härifrån. Det är svårare att nå ut med information till grupperna som bor här. De är lite skeptiska till att skicka iväg sina barn till någonting som föräldrarna, som kanske inte pratar svenska lika bra som barnen, inte riktigt förstår. Jag jobbar på öppen träning också och nu har det börjat komma barn från Alby och Botkyrka dit. Jag tror att det är en tidsfråga.

Hon undervisar även lite på cirkusgymnasiet och för första gången går där nu sex elever som tidigare har gått helgkurser under flera år.

– Det är ju det som är den långsiktiga tanken: att man ska kunna gå kurser bara för att det är kul men att även vissa går vidare. 2001 började jag på cirkusgymnasiet och Göran Persson var här och allt var så nytt.

– Personligen är jag fascinerad av att plötsligt har vi världskompanier som kommer överallt ifrån. När jag kom hit första gången var det bara en förort: vad då ute i Alby, blir du inte rånad då? sa folk. Nu börjar det verkligen hända saker.

KLARA MOSSBERG PRATAR OM att det deltagarna lär sig i cirkusskolan är så konkret, till skillnad från att läsa in någonting. I cirkusträningen håller man på och håller på och håller på och till slut så sitter det där. Som den nioåriga flickan som motoriskt inte kunde gripa om och hänga i trapetsen även om en ledare höll i, hennes reflex var att släppa taget. En termin senare träffade Klara flickan igen. Då kunde hon både ta sig upp och hänga.

– Det är väldigt tillfredsställande. Om jag ser tillbaka på mig själv och hur det har hjälpt mig så bygger man hela tiden på tron till sig själv, att man klarar av någonting som man föresätter sig att göra. Det jag ser att vi ger till barnen är främst den här självtiliten, att man kan och att man klarar av att lära sig saker.

helena.bjerkelius@hotmail.com

Att göra tyg och träna på att kunna ta fokus är två saker som ingår i cirkusskolan.

Grundträningen är viktig för att kunna gå vidare. Hjulningen kan vara början till en volt.

Blivande cirkusartisten och pedagogen Isak Arvidsson lär själv av att lära andra.

Orädd blivande cirkusartist. Angelina Vincent, 8 år, siktar på cirkusgymnasiet till att börja med.

Cirkusskolan är full av utmaningar: att testa sin styrka, träna motorik och tänja gränserna för vad kroppen klarar.

Hålla på och hålla på och hålla på. En dag sitter jongleringen och det går att lägga till en boll till.

– Vi har pratat om genus i många år, säger forskaren Masuma Novak. Nu måste vi också börja prata om klass och klasskillnader.

Omtyckt eller i

Empatiska lärare har betydelse för elever ända upp

nte?

i vuxen ålder

**Är du omtyckt av lärare och kamrater
mår du bättre, även senare i livet. Minst
omtyckta är underklassens barn, som
också mår sämre.
Dags att prata om klasskillnader igen.**

Text och bild: Helena Östlund

Kanske måste man komma från Bangaladesh, som Masuma Novak, för att våga se och börja forska om vad klasskillnader gör med barnen i den svenska skolan. För att ta reda på hur det går till när det sociala arvet lever vidare. Vad det spelar för roll vilken inställning lärarna har till olika elever. Eller politikens betydelse för samhällsutvecklingen, bortom de vackra visionerna.

– Vi måste satsa mer resurser för att utjämna klasskillnader och ge extra stöd till barn som kommer från utsatta miljöer, säger Masuma Novak.

– Och börja tala om klasskillnader.

När Masuma kom till Sverige som utbytestudent i slutet av 90-talet blev hon mycket imponerad över att det inte verkade finnas några klasskillnader mellan människor. Hon minns hur hon en dag fick se en av universitetets professorer sitta på samma buss som hon själv.

– Att se en professor åka buss var en stor sak! Det hade inte hänt i Bangladesh – där har en professor egen bil med chaufför. Men i Sverige upptäckte jag inga skillnader mellan studenter och professorer, varken i klädsel eller annat.

Just därför blev hon nyfiken på om det ändå fanns klasskillnader i Sverige.

– Jag är intresserad av ett livsperspektiv, hur det som händer i barndomen påverkar resten av livet och vilken roll klass och kön spelar.

I SIN AVHANDLING UNDERSÖKER HON om det finns klasskillnader vad gäller hälsa bland svenska ungdomar och vad som kan vara tänkbara förklaringar. Den bygger på en epidemiologisk studie som startade 1981 och utgår från enkäter med samtliga elever i nionde klass i Luleå, födda 1965. Ungdomarna fick svara på en massa frågor om sina liv hemma och i skolan, om relationen till föräldrar och syskon.

Deras klassföreståndare fick också bedöma om eleverna var omtyckta av lärare och kamrater eller inte. Enkäten följdes upp vid 18, 24 och 30 års ålder. Vid 16 år fanns inga stora klasskillnader vad gäller hälsa.

– I högstadiet mixas alla sorters elever i samma klass och klasskillnader spelar kan-

ske ännu inte så stor roll.

Men när ungdomarna kommit upp i 30-årsåldern fanns stora klasskillnader. De med låg utbildning hade mer värk, fler rökte och fler var överviktiga än de högt utbildade. Bland de lågt utbildade kvinnorna var rökning och värk vanligt, medan många av de lågt utbildade männen var överviktiga.

DET TYDLIGASTE SAMBANDET – och det hon blev mest överraskad över – var att de elever som var mindre omtyckta, oftare kom från lägre samhällsklass. De eleverna gick mer sällan vidare till högre utbildning och hade sämre hälsa senare i livet.

– De som rökte, var överviktiga och hade värk vid 30 års ålder var de som var minst omtyckta av lärare och kamrater när de var 16 år. Att vara omtyckt i skolan eller inte har alltså en direkt påverkan på hälsan.

Masuma Novak menar att elever som inte upplever sig omtyckta tappar intresset för skolan och därför inte läser vidare. Det gör att de inte avancerar yrkesmässigt och låg utbildning hänger i sin tur ihop med sämre hälsa.

**”Lärare och skolpersonal
måste inse att medkänsla
och empati kan göra
stor skillnad för en elev
med sämre förutsättningar.”**

– Jag trodde inte resultatet stämde först, jag tänkte att här i Sverige har alla samma möjligheter. Det var förstas inte någon överraskning att lärare har favoritelever – så är det överallt – men att det skulle hänga ihop med klassbakgrund, det trodde jag inte! Alla borde behandlas lika.

Att elever med sämre utgångsläge blir mindre omtyckta kan hänga ihop med att de har svårare för sig i skolan. Det kan i sin tur bero på att deras föräldrar har svårt att hjälpa sitt barn med skolarbetet, på grund av dålig ekonomi, tidspress eller egen bristande utbildning, menar hon. Föräldrarna kanske inte heller var så duktiga i skolan. Det innebär att det finns ett socialt arv som är svårt att bryta. Vissa barn får tidigt stämpel på sig att vara ett ”lost case”.

ENSAMSTÅENDE FÖRÄLDRAR har det särskilt svårt, hävdar Masuma Novak. Hon berättar om en bekant 16-årig pojke som kom hit

från ett annat land när han var åtta år. Han är smart men har det svårt med språket – och har helt tappat lusten för skolan. Hans mamma hinner inte hjälpa honom, hon är ensamstående med tre barn och har två jobb för att försörja familjen.

– Han känner att lärarna inte gillar honom. När han räcker upp handen får han

”Negativa faktorer i ungdomen påverkar kvinnor mer än män. Det kan bero på att kvinnor har svårare att avancera och få högstatusjobb.”

aldrig svara. Lärare borde förstå att vissa elever behöver mer hjälp.

Men det finns förstås elever som läser vidare, trots att de inte kommer från en studievän miljö. Masuma Novak visar att ungdomar från familjer med låg social status som lyckas skaffa sig en tvåårig gymnasieutbildning eller mer, löpte mycket lägre risk att få sämre hälsa senare i livet, än de som inte läste vidare.

Negativa faktorer i ungdomen visade sig också påverka kvinnor mer än män. Det ver-

kar alltså som om män har lättare än kvinnor att kompensera för svårigheter tidigt i livet. Masuma Novak hävdar att det kan bero på att kvinnor har svårare att avancera och få högstatusjobb – även i Sverige som är ett av världens mest jämställda länder.

Masuma Novak växte upp i Bangladesh huvudstad Dhaka och utbildade sig till nutritionist. Under sin barndom trodde hon att fattiga människor var en annan sorts människor och att det inte var något konstigt. Så tänkte hon – ända tills hon under tonåren blev nära vän med en av tjänsteflickorna som bodde i hennes familj.

– En dag gjorde hon ett djupt intryck på mig när hon påpekade hur orättvist det var att vi två hade så olika framtidsutsikter.

Masuma Novak bestämde sig för att arbeta för att förbättra villkoren för fattiga, speciellt för kvinnorna och engagerade sig så småningom inom BRAC, en av världens största icke-statliga biståndsorganisationer som når mer än 100 miljoner människor i arbetet mot fattigdom.

– I Bangladesh behöver man inte forska för att förstå varför det finns klasskillnader. Det är så uppenbart att det är fattigdomen som orsakar människors dåliga hälsa.

BRAC har ett samarbete med Umeå universitet och 1998 kom Masuma Novak till Umeå som utbytesstudent under tre månader. Så småningom fick hon ett erbjudande om att bli doktorand och i våras lade hon

Jag trodde inte mina resultat stämde först, säger

fram sin avhandling. Masuma Novak är något av en pionjär i sin släkt, hon är den första kvinnan som har disputerat. Bara för någon generation sedan, när hennes egen mamma var ung, fick inte flickor gå i skolan utan undervisades i bästa fall hemma.

ANNONS

När mer måste till

VÅRLJUS FAMILJECENTRUM är en av landets ledande socialvårdsverksamheter för familjer med barn mellan 0-20 år. Vi har en utredningsavdelning, en behandlingsavdelning och ett mobilt team. Vi har lång erfarenhet av att utreda och behandla komplicerade familjeärenden som kräver mer omfattande och varierade insatser än vad en traditionell barnvårdsutredning eller behandling kan ge.

VI ERBJUDER:

- Omsorgsutredningar enligt BBIC-strukturen
- Skyddat boende i dygnsvård
- Krisomhändertagande
- Jourboende
- Personal med hög kompetens och lång erfarenhet
- Anknytnings- och samspelsutredningar, övningar och behandling
- Hemmaplanslösningar

LÄS MER PÅ WWW.VARLJUS.SE

**Vi finns när
ni behöver
experthjälp!**

Masuma Novak. Jag tänkte att här i Sverige har alla samma möjligheter.

Masuma Novak önskar att hennes forskning ska nå ut till dem det berör.

– Det brister i kommunikationen mellan forskare och människor på fältet. Vi gör studie efter studie och resultaten kommer i bästa fall ut till politikerna, men de mås-

te nå fler.

Hon vill nå lärare och skolpersonal för att få dem att inse att de med medkänsla och empati kan göra stor skillnad för en elev med sämre förutsättningar. Där behövs mer utbildning av lärare, poängterar hon.

– Det sätt jag behandlar ett barn på har enormt stort inflytande över det barnets liv. Jag är fortfarande tacksam mot min barnoms lärare som uppmuntrade mig, jag var yngst i klassen och behövde stöd. Hon håller fortfarande kontakt med mig och hör efter hur det går. Det är så viktigt att känna att någon tror på dig!

Masuma Novak vill också nå politiker. Hon påpekar att samhället måste satsa mer resurser för att utjämna klasskillnader och ge extra stöd till barn som kommer från utsatta miljöer. Det finns officiella målsättningar om att utjämna skillnaderna – men uppenbarligen behöver man göra mer, konstaterar hon.

Masuma har intrycket av att det är tabu att prata om klass i Sverige idag, men tänker att hon som kommer från ett annat land lättare kan bryta den tystnaden.

– Vi har pratat om genus i 10-15 år, nu måste vi också börja prata om klass.

helena@ostlundreportage.se

LÄS VIDARE:

Masuma Novaks avhandling heter "Social inequity in health. Explanation from a life course and gender perspective" och lades fram vid Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Umeå universitet. Den finns här: <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:29788>

ANNONS

"När en familjemedlem mår psykiskt dåligt, behöver oftast hela familjen hjälp och stöd."

Sofiaängen är en psyko-terapeutisk dagverksamhet på Södermalm i Stockholm. Vi vänder oss till ungdomar mellan fjorton och tjugio år med psykiska och sociala problem, psykiatriska och neuropsykiatriska diagnoser. Ungdomen får individuell psyko-terapi två gånger per vecka, familjeterapi en gång per vecka.

Skola och boende

Vi har integrerad skola med individuellt anpassad undervisning på grundskole- och gymnasienivå. I samarbete med Boa Mellanvård kan vi dessutom erbjuda tonåringen boende – antingen i kollektiv på Södermalm eller också i egen träningslägenhet.

Sofiaängen är en HVB-enhet med tillstånd av Länsstyrelsen. Alla våra behandlare har steg 1-utbildning. Flera är legitimerade psyko-terapeuter.

För mer information, besök www.sofiaangen.se eller ring 08-428 86 50 och prata med Henrik Lennartsson, verksamhetschef, eller Monica Jonsson, som är rektor.

Sofiaängen
BEHANDLING & SKOLA

SWENSKA REWANSCH

kreativ familjevård – individuellt anpassad

Swenska Rewansch är en familjevårdsenhet med huvudsäte i Jönköping samt filialer i Borås och Norrköping.

Våra familjer finns från Dalarna i norr till Skåne i söder.

Vi är inriktade på individuell behandling av kriminella och/eller missbrukare samt ungdomar som är på väg att hamna i någon av dessa kategorier.

Verksamheten är småskalig och kvalitets-säkrad med ett resultat som visar på 95% det senaste året. Vi har:

- ett neuropsykiatriskt team till vårt förfogande/ADHD
- kraftigt förstärkta familjehem
- psykiatriker
- psyko-terapi (kognitiv, psyko-dynamisk, eller utifrån behov)
- medicinering endast undantagsvis
- ingen utsluss till hemorten
- sociala utredningar

Läs mer på www.swenskarewansch.se

Swenska Rewansch AB
Box 120 19 • 550 12 Jönköping
Tel. 036-300715 • Fax. 036-300716

Dåliga betyg ger dålig livslust

Ökad risk för självmord bland elever med låga eller inga betyg i årskurs nio.

Text: Karolinska Institutet

Bild: Bibbie Friman

De som gått ut nian med lägst medelbetyg har ungefär tre gånger så hög risk att ta livet av sig jämfört med de som lämnar grundskolan med toppbetyg eller strax under.

En ny studie från Karolinska Institutet och Socialstyrelsen visar att avgångsbetyget i nian kan vara en indikator på ökad risk att begå självmord i ung ålder.

– Sambandet är tydligt, trots att vi har uteslutit ungdomar som tidigare vårdats på sjukhus för psykiska problem och med missbruksrelaterade diagnoser, säger Charlotte Björkenstam, doktorand vid Karolinska Institutet och ansvarig för dödsorsaksregistret vid Socialstyrelsen.

Forskarna har tittat på skolbetyg hos nästan 900 000 ungdomar födda 1972-1981, då svenska skolor använde ett betygssystem med femgradig sifferskala. En uppföljning gjordes sedan med avseende på självmord fram till ungdomarna var 25-34 år.

Resultatet visar att de med allra högst betyg hade lägst risk att begå självmord. Per-

Absolut högst var självmordsrisken för ungdomar med ofullständiga betyg.

soner vars avgångsbetyg låg över medel men under den absoluta toppen, uppvisade en högre risk för självmord än de med högst betyg. De som hade gått ut nian med medelbetyg hade ytterligare en något förhöjd risk.

Absolut högst var självmordsrisken för ungdomar med ofullständiga betyg. De som gått ut nian med medelbetyg lägre än 2,25

hade omkring tre gånger så hög risk att ta livet av sig än de med avgångsbetyg över 4,25 i snitt. Samma mönster sågs bland pojkar och flickor, även om riskerna genomgående var högre för pojkarna.

STUDIEN TOG HÄNSYN TILL EN RAD andra variabler; såsom föräldrars utbildning, om föräldrarna fått ekonomiskt bistånd eller varit förtidspensionerade, ensamstående föräldrar, mammans ålder, föräldrars psykiska sjukdom och eventuella missbruk samt adoption.

Det visade sig bland annat att föräldrars utbildningsnivå i sig inte tycks påverka inte risken för självmord. Däremot var det vanligare med lägre betyg bland barn till lågutbildade föräldrar.

– Det vår studie framförallt visar är hur viktigt det är att i tid fånga upp elever som inte klarar de uppsatta prestationskraven, säger Charlotte Björkenstam.

Charlotte.bjorkenstam@ki.se

School grades, parental education and suicide – a national register-based cohort study, Björkenstam C, Ringbäck Weitöft G, Hjern A, Nordström P, Hallqvist J, Ljung R, Journal of Epidemiology and Community Health, Epub ahead of print 19 Oct 2010.

ANNONS

**För kvinnor med beroendeproblematik.
Även för mammor med barn!**

www.namndemansgarden.se

NÄMNDEMANSGÅRDEN
Utbildning och behandling inom alkohol- och drogproblem

Prokrami Kvinnobehandling 0413-54 44 50 Malins Minne 0413-54 44 60

Forskning inom Ungdoms- och missbruksvård

Ansökningstillfälle den 28 februari 2011

Statens institutionsstyrelse, SiS, svarar för planering, ledning och drift av de särskilda ungdomshemmen och LVM-hemmen. En viktig uppgift för SiS är att bedriva metodutveckling och utvecklingsarbete samt att initiera och stödja forskning inom ungdoms- och missbruksvården i syfte att öka kunskapen om värden och dess resultat.

SiS välkomnar således forskningsansökningar som tar sin utgångspunkt i SiS forskningsprogram om vård och behandling av utsatta ungdomar och missbrukare, med särskilt fokus på vård och behandling under tvång. Särskilt efterlyses studier rörande resultat av vård och behandling samt innehåll och kvalitet i vård och behandling.

Ansökningstillfället gäller såväl ett- eller fleråriga forskningsprojekt som doktorandprojekt.

Senast den 28 februari 2011 klockan 16:00 ska projektskisser ha inkommit till Statens institutionsstyrelse för projekt som avses löpa från och med 2012-01-01.

Forskningsprogram, ansökningshandlingar och anvisningar till anslagssökande finns på SiS webbplats, www.stat-inst.se. För ytterligare information, kontakta forskningsledare med inriktning mot ungdom Caroline Björck, tfn 08-453 40 40 eller forskningsledare med inriktning mot missbruk Therese Reitan, tfn 08-453 40 19.

Statens
institutions
styrelse SiS

Går sämre i skolan

Elever med psykisk ohälsa riskerar att prestera sämre i skolan, enligt två forskarrapporter.

Skolan kan i sig påverka elevernas psykiska hälsa och mående, eftersom barn och ungdomar bygger upp en bild av sig själva genom de omdömen, bedömningar och reaktioner de får av omgivningen.

Utvecklingen under tonåren sker i olika takt och med stor variation. Skolan måste bli bättre på att se varje elevs behov.

Delegationen för jämställdhet i skolan (DEJA) har tagit fram rapporterna: SOU 2010:79 och SOU 2010:80.

Kriget mot kvinnan

Varje år dödas mellan 1,5 och 3 miljoner flickor och kvinnor på grund av sitt kön – i siffran ingår allt från hustrumisshandel till selektiva aborter och sexuellt våld som vapen i krig.

Detta fick tidningen the Eco-

nomist att kalla det som händer för en förintelse som inträffar var fjärde år utan att någon uppmärksammar det.

Sämre samhällsstöd

Varannan familj i Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, RBU, har upplevt hårdare bedömningar av rätten till personlig assistans, bristande resurser i skolan och dålig samordning av insatser.

En RBU-familj har i snitt kontakt med 17 olika personer kring barnets funktionsnedsättning. Varje familj behöver enl. RBU en koordinator som man alltid kan vända sig till och som samordnar övriga kontakter.

– Många familjer upplever en konstant press av att inte rätta till och att insatser ifrågasätts, säger Henrik Petrén, förbundsjurist på RBU. Men inget av de politiska blocken har presenterat någon politik för att vända den negativa utvecklingen.

ULF LUNDAHLS MINNESFOND

Ulf Lundahls Minnesfond instiftades av Ulf Lundahl 1978 med syfte att främja barns och ungdoms vård och fostran eller utbildning. Dessutom utger minnesfonden bidrag för undervisning och utbildning.

Särskilt stöder Minnesfonden projekt där medlen direkt kommer barn och ungdomar, som drabbats av sjukdom, funktionsstörningar eller andra svårigheter, till del. Detta kan gälla även sociala problem.

Beslut om bidrag fastställs vid styrelsens sammanträden fyra gånger per år.

Bidrag eller stipendier till enskilda personer utges ej.

Ansökan om bidrag görs via Minnesfondens formulär (tre kopior) som kan hämtas från www.lundahls-minnesfond.org. Ansökan skickas till Minnesfondens kansli.

**Stiftelsen Ulf Lundahls
Minnesfond
Box 11186
100 61 Stockholm
Tfn: 08-735 82 31**

Infobank Social för dig som arbetar inom socialtjänsten

För mer information kontakta gärna kundansvarig Dimitris Tselikis, 08-709 59 83, 076-762 77 62, dimitris.tselikis@sklkommentus.se eller besök www.sklkommentus.se.

Infobank Social – en abonnemangstjänst med information om lagar och förordningar, vägledande rättsfall, cirkulär och SOSFS med anknytning till sociala frågor.

Enkel och användarvänlig tjänst

I tjänsten ingår nyhetsbrev och nyhetssökning där databasen uppdateras löpande med nyheter från regeringen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting. Du får vägledningar om handläggning och dokumentation, ärendehantering med mera och tillgång till blanketter.

Med Infobank Social får du:

- allt samlat på ett och samma ställe
- snabb och enkel överblick över området
- mycket bra sökfunktioner
- en trygg och säker källa
- möjlighet att koppla till ert intranät
- möjlighet att lägga in egna noter, länkar, referenser och dokument

SKLKommentus
ETT FÖRETAG INOM SVERIGES KOMMUNER OCH LANDSTING

Behandlingspedagoger kan behandling

BALSAM utbildar studenter med kompetens direkt för behandlingshem och institutioner. Men det är inte lätt att få branschen att upptäcka. Varför? undrar BALSAM.

Kritiken har varit hård mot de statliga ungdomshemmen och ett stort antal privata Hem för vård och boende, HVB. 2009 blev Sveriges samtliga 420 HVB granskade för första gången. Socialstyrelsen och länsstyrelser lyfte då särskilt fram brister i utbildningen hos ledning och personal.

Vi representerar föreningen BALSAM (*Behandlingspedagoglinjer i samverkan*) som omfattar tretton eftergymnasiala yrkesutbildningar. Föreningen har sedan starten i slutet av 1980-talet arbetat för att utveckla en kvalificerad utbildning av behandlingspedagoger i vården av barn, ungdomar och vuxna med psykosocial- och missbruksproblematik. Våra utbildningar är idag tvååriga och bedrivs såväl inom ramen för Yrkehögskolan som inom ramen för Sveriges folkhögskolor.

KUNSKAPEN OM VÅR EXISTENS, inriktning och särskilda kompetens är dock inte särskilt allmän bland vårdgivare, HVB och SiS-institutioner. Vi tycker det är märkligt av flera skäl. Våra studenter genomgår en kvalificerad yrkesutbildning med stor bredd, bland annat inriktad mot arbete på behandlingshem och öppenvård. Utbildningarna inom BALSAM tillämpar ett unikt antagningsförfarande där studentens lämplighet för yrkesområdet sätts i fokus. Ofta pågår mötet med de sökande under en hel dag där förutom bedömning av betyg och yrkeserfarenhet genomförs intervjuer, grupplaborationer och skattning-

ar av olika slag. Antagningen genomförs av lärare och erfaren behandlingspersonal i samarbete med studerande vid utbildningarna. Allt detta för att tillse att sökande har rätt förutsättningar, livserfarenhet och den personliga mognad som krävs i yrket. Medelåldern för våra studenter är vid kursstart betydligt högre än vid många högskoleutbildningar, vi vet att yrkesområdet efterfrågar detta.

Utbildningarna inom BALSAM har lärarhandledd undervisning cirka 25 lektioner i veckan. Ett stort antal lärare har egen erfarenhet av behandlingsarbete. Mer än en fjärdedel av utbildningstiden är arbetsplatsförlagd. Undervisningen sker i nära kontakt med arbetslivet och kvalitetssäkras kontinuerligt. Utbildningarna lägger stor vikt vid att undervisningen är kunskapsbaserad och att aktuell forskning och debatt följs.

TILLSAMMANS HAR utbildningarna inom BALSAM mer än 150 års samlad erfarenhet av att utbilda studenter med kompetens direkt riktad mot yrkesverksamhet på behandlingshem och institutioner. Att yrkesområdet fortfarande i vissa fall kan vara skeptiska till våra utbildningar är förvånande.

Fackförbundet TCO skriver i sitt remissvar på Missbruksutredningen 20100318:

Av det som finns idag av KY-utbildningar, socionomprogram, psykologutbildningar med olika inriktningar, fritidspedagoger,

med mera får vårdorganisationerna mycket svårt att hitta kompetent personal. Behandlingsassistentutbildningar behöver ses över, så att en grundläggande nivå på kunskaper inom området missbruk, beroende, psykiatri och kriminalitet erhålls.

VI HÄVDAR ATT utbildningarna inom BALSAM i högsta grad står för vad TCO efterfrågar. Vi är naturligtvis inte konkurrenter till dagens högskoleutbildningar men arbetar med kvalificerade yrkesutbildningar av behandlingspersonal där fokus på kunskaper bland annat inom områdena missbruk, beroende, psykiatri och kriminalitet står i centrum. Våra utbildningar är också genom sin processinriktning unika i att möta yrkesområdets behov av socialpedagogisk kompetens inom HVB-hem, SiS-institutioner och öppenvård.

Mot bakgrund av detta tycker vi det är märkligt att våra studenter, när de söker praktik inte sällan möts av beskedet att "vi tar bara emot socionomstudenter" och ibland när de söker jobb får höra "vi anställer bara socionomer". Vad är det som gör socionomer så mycket bättre lämpade för socialpedagogiskt behandlingsarbete?

Fjodor Eklund, Värnamo folkhögskola,
Per Carlman, Önnestad folkhögskola,
Per Westerlund, Braheskolan

per@braheskolan.se

ANNONS

Öppenvård

- Träningsboende
- Jourboende
- Halvvägsboende

www.sikta.info • info@sikta.info • 0707-15 76 00/0703-32 48 96
Eslöv • Malmö • Lund

»De såg det friska i mig«

KLIENT PÅ IRIS UTVECKLINGSCENTER

Vi erbjuder individuell behandling för människor med läkemedelsberoende/missbruk och psykisk ohälsa. Vi finns i Mallsjö, Enköping, Stockholm, Göteborg och Jönköping. Läs mer om oss och våra behandlingar på www.irisutvecklingscenter.se.

Bemanning i stället

60 000 beräknas vara anställda inom bemanningsföretag som hyr ut personal till arbetsgivare, som därigenom inte behöver ta arbetsgivaransvar.

Under förra året ökade bemanningsföretagen sin verksamhet med 39%. Kraftigast var uppgången inom industrin, något som LO har dubbla känslor inför.

De betalar våra varor

Underleverantör som utnyttjar barnarbete. Låga löner på fabriker i t ex Kina eller Indien. Säkerhetsstyrkor som begår brott mot lokalbefolkningen. Miljöförstöringar och hot mot biologisk mångfald.

En ständig ström av exempel vittnar om det juridiska glappet för europeiska företag som är verksamma i andra delar av världen. Arton år efter Rio-konferensen har företagens frivilliga arbete för att bidra till hållbar utveckling inte lett till omfattande förbättringar. Människor som drabbas

har sällan möjlighet att ställa företagen till svars.

500 000 är bäst lön

Nu är det "bevisat": Lycka och tillfredsställelse ökar i takt med lönen – upp till en halv miljon kronor om året. Där går den kritiska gränsen, enligt forskare vid Princeton University.

För lite pengar kan förknippas med "känslomässig smärta", skriver forskarna i Proceedings of the National Academy of Sciences. Samtidigt behöver mer pengar inte nödvändigtvis medföra större lycka. De som tjänade mellan en och två miljoner om året var inte lyckligare än de som tjänade en halv.

1 000 personer ingick i studien. 550 000 kronor i årslön upplevde de som en "tröskel". Därefter fick de allt svårare att göra mera av det som betydde mest för dem: Att tillbringa tid med personer de tycker om, undvika smärta och sjukdom och njuta av sin fritid.

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Astrid Lindgrens
Barnsjukhus
vid Karolinska
Universitetssjukhuset

Uppdragsutbildningsenheten Ersta Sköndal högskola i samarbete med Astrid Lindgrens Barnsjukhus anordnar uppdragsutbildning i

Barn som far illa – att upptäcka och agera

7,5 högskolepoäng, start våren 2011

Utbildningen vänder sig till personer som i sin yrkesutövning möter barn som befaras fara illa. Kursen behandlar relevant lagstiftning, symtom vid och identifiering av barnmisshandel, myndigheters uppdrag och ansvar, samverkan mellan myndigheter, anmälningsförfarandet när barn far illa, bemötande av barn och föräldrar, att vara professionell samt värderingar, attityder och förhållningssätt.

Sista anmälningsdag: 17 december 2010

Mer information på www.esh.se/barnfarilla eller ring 08-555 051 19

"Ett verkligt möte med en annan människa skakar alltid vår egen värld" citat av Rollo May

Vi har sedan etableringen 1994 valt att arbeta med män från 18 år, med missbruk/beroende i kombination med olika typer av samsjuklighet såsom; personlighetsstörning, neuropsykiatrisk problematik (ADHD/ADD), Aspergers syndrom samt män med utagerande och kriminell problematik.

Eftersom vi fäster stor vikt vid att samla kunskap om klienten genomför vi multiaxiala utredningar (axel I-V) enligt DSM-IV på samtliga klienter. Vidare genomförs även *neuropsykiatriska utredningar* på begäran av uppdragsgivaren.

Vår strävan är att hämta kunskap från aktuell forskning samt att arbeta utifrån evidensbaserade metoder och teorier.

Vår teoretiska grund är anknytningsteori och vi arbetar metodologiskt enligt kognitiv psyko- och beteendeterapi. Kunskap, helhetssyn och flexibilitet utgör grunden i vårt förhållningssätt med våra klientkategorier.

Vi har specialinriktade kognitiva och beteendearterade program för de klientgrupper vi inriktar oss emot.

Det behandlande teamet består av läkare, sjuksköterskor, psykolog, kognitiva terapeuter, socionom, beteendevetare och övrig behandlingspersonal.

Sävik behandlingshem

Box 61, 783 22 SÄTER

Tfn: 0225-56630

www.savik.se

Osedd och maktlös

Placerade barn måste garanteras skolgång och utbildning

Samhällets föräldraskap måste bli mera pålitligt. Det måste innehålla mera av vad alla barn behöver och har rätt till: Trygg uppväxt och god skolgång.

Text: Margreth Hill, Ingrid Höjer & Helena Johansson

Bild: Thomaz Grahl

Skolan, och vilka omdömen och betyg man har med sig från stadium till stadium, har blivit allt viktigare i våra barns liv. Barn som omhändertagits och placerats på en institution eller i ett fosterhem har ofta redan från början missat många möjligheter till utbildning. Det gör det svårt för dem att klara skolans krav längre fram, trots att de inte har svårare att lära än andra barn.

För att få samma livschanser krävs att deras skolgång prioriteras vid placeringen. De behöver ofta ett kompensatoriskt stöd för att få samma möjligheter till rättvisa betyg som andra barn. En stabil skolmiljö med många involverade vuxna, ett intresse för skolarbetet från fosterföräldrarna och positiva förväntningar, dagligen och stundligen från såväl familjehemsvård som skola. Så kan omhändertagna barn få rättvisa betyg som stämmer med deras begåvning och gå vidare till de högre studier som allt oftare krävs för att öppna arbetsmarknaden för de unga.

LÅT OSS LYSSNA PÅ HANNA. Hon är 20 år och vill bli behandlingsassistent. Hon är just klar med de sista kompletteringarna på gymnasienivå och söker möjligheter att gå vidare. Hon vet att det finns ett stort utbud av kurser och vägar mot det yrke hon vill ha, men tycker att det är svårt att hitta bra, tillräckligt konkret, information.

Hanna är främst orolig för sin ekonomi. Hon lämnade sin senaste fosterfamilj för något år sedan och har sedan bott i en egen li-

ten lägenhet som socialtjänsten betalat. Hade hon inte fullföljt gymnasiet hade hon skrivits ut vid fyllda 18 år, hon har alltså haft ett par års förlängning. Men nu är hon utanför familjehemsvårdens ansvarsområde, hon ska stå på egna ben och klara sin försörjning fullt ut.

Hanna har blivit rekommenderad att flytta hem till sin biologiska mamma, som hon visserligen har bra kontakt med, men som har varit bidragsberoende sedan hon själv slutade skolan. Modern har inga möjligheter att försörja sin dotter och deras relation har i många år varit tvärt emot den vanliga. Det är Hanna som har haft omsorg om sin psykiskt sjuka och missbrukande mamma, oroat sig för henne och övervakat hennes liv på lite distans. Att flytta till henne är inget realistiskt alternativ för Hanna.

Hon söker efter möjligheter att bo för sig

”En av hennes starkaste drivkrafter är att inte bli som sin mamma, beroende av stöd från samhället och utan möjligheter att göra egna val.”

själv, billigt, och gå en bra utbildning som leder till anställningsbarhet inom rimlig tid, för att slippa stora studieskulder. Det yrke hon vill ha är ju inte direkt högavlönat och hur ska hon veta om hon klarar av att slutföra utbildningen? Mardrömmen är att stå där med lånen och inte ha ett jobb. Helst skulle hon vilja slippa ta lån om det gick, men de vikariat och småjobb som hon kan få räcker inte, varken som försörjning eller som garanti för ett hyreskontrakt. Ett studentrum eller en utbildning med inackordering, kanske på en folkhögskola, är tänkbara alternativ. Men var finns de och hur gör man för att söka dit?

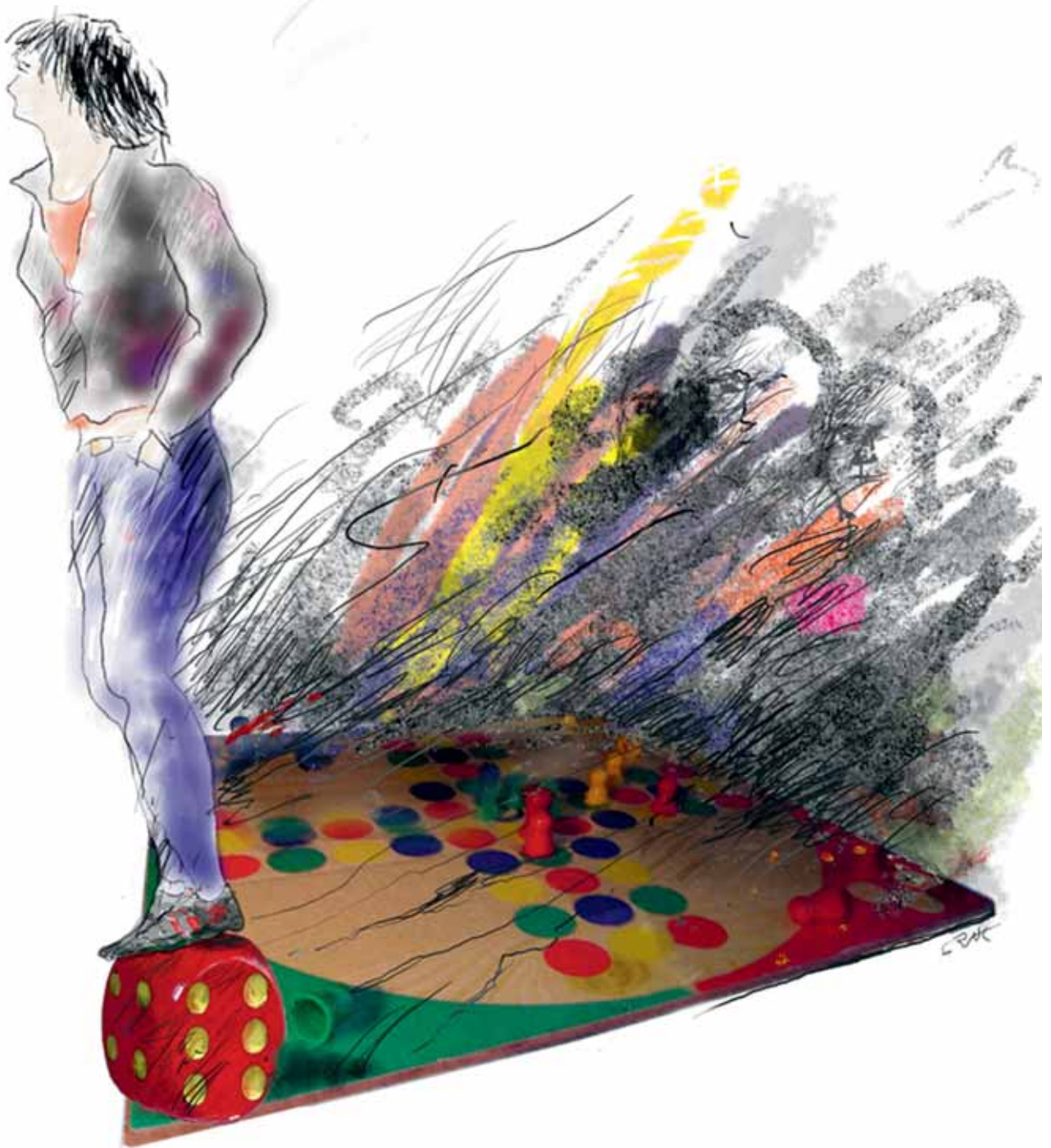
ATT BEHÖVA SKAFFA SIG MER utbildning efter gymnasiet är ett krav Hanna delar med många ungdomar idag. Ungdomsarbetslösheten är stor, 29 procent var arbetslösa under andra halvåret 2009. För att få ett någorlunda fast heltidsjobb krävs i regel både relevanta betyg och arbetserfarenhet. Har man varken det ena eller det andra måste man plugga vidare, kanske inte till en full högskoleexamen, men man behöver en eftergymnasial yrkesutbildning.

SCB, Statistiska centralbyrån, samlar in uppgifter om unga personers tillträde till arbetsmarknaden. SCB använder dels inträdesålder, det är då 50 procent av en åldersgrupp är sysselsatta – då är kraven på sysselsättning så låga som en timma i veckan. Dels använder man etableringsålder, då 75 procent ur samma grupp är sysselsatta. I slutet av 80-talet och fram till 1990 låg inträdesåldern för både kvinnor och män strax under 20 år och etableringsåldern på en något högre nivå. 1993 var inträdesåldern lite högre, 21 år för männen och 22 år för kvinnorna, men etableringsåldern hade stigit till 28 respektive 29 år.

Där har den sedan legat för kvinnorna medan den gått ner något för männen.

DAGENS UNGDOMAR BOR KVAR i sina familjer under avsevärt längre tid än förut och är ofta beroende av familjens stöd långt upp i åren för att fylla ut studieekonomi och trygga tillvaron på andra sätt. Men detta gäller oftast inte de barn som varit placerade. De förväntas stå på egna ben vid 18 år, eller efter ett par år till om de läser på gymnasiet.

Hanna tycker inte att hon har någon ”familj” i form av skyddsnät och stöd omkring sig. Hon har varit placerad på flera olika ställen under sin uppväxt. Sitt första famil-

Skolan blev något av en fristad. Där kunde Hanna slappna av, vara duktig och bli sedd.

jehem har hon fortfarande kontakt med då och då, vid födelsedagar och storhelger. De senaste fosterföräldrarna, som hon flyttade till när hon började på gymnasiet, har hon brutit med, inte av några dramatiska skäl, men kontakten rann ut i sanden då placeringen avslutades. Hon har alltså ett visst emotionellt stöd, men inte det praktiska som underlättar för en ung person som strävar mot att bli självständig, men ännu inte klarar det fullt ut.

HANNA REPRESENTERAR 33 UNGA personer i Sverige som blev intervjuade vid två tillfällen, 2009 och 2010, om hur de upplevt skolan i relation till att de under längre eller kortare tid bott i familjehem eller hem för vård av barn (HVB-hem). Intervjuerna var en del av projektet YIPPEE (Young People from a Public Care Background – pathways to education in Europe). Forskare från fem

länder, Danmark, England, Spanien, Sverige och Ungern, deltog i studien. Förutom intervjuer har forskarna gått igenom vad som skrivits om placerade barns och ungdomars utbildning i respektive land och vilken statistik om dem som finns tillgänglig. De har också undersökt lagtexter och förordningar och vilken policy som tillämpas hos de ansvariga myndigheterna.

I Sverige har vi kunnat använda databasen GOLD – Gothenburg Educational Database och den däri ingående UGU (Utvärdering genom uppföljning, som i samverkan med Socialstyrelsens register, administrerad av SCB). Den har gett oss värdefull information om hela, eller stora delar av den grupp våra intervjuade ungdomar är en del av. Dessa ungdomar lämnar ofta grundskolan och gymnasieskolan med låga och ofullständiga betyg. De som går klart grundskolan har bara drygt hälften av det betygsmedelvärde

som andra barn har och 14 procent avbryter sina studier redan på grundskolenivå. Av dem som går vidare till gymnasiet slutar 60 procent innan de fått gymnasieexamen, jämfört med 18 procent av alla andra ungdomar. Några få, 13 procent går vidare till högskole- eller universitetsstudier jämfört med 41 procent av alla ungdomar.

Problemet är inte nytt och det är inte specifikt för Sverige, men det är få forskare som undersökt hur problemet uppstår och vad som skulle kunna göras för att underlätta skolgången för den här gruppen, genom grundskolan och vidare på gymnasiet till högskolekurser.

DE UNGA SOM INTERVJUADES var ungdomar som kunde antas ha ganska goda studieförutsättningar. De skulle ha betyg i svenska, engelska och matematik från grundskolan och ha påbörjat eller genomfört gymnasiet med hög-

skola eller universitetsstudier som mål.

Vi ville titta närmare på dem som trots allt klarade sig och gick vidare. Fanns det något att lära av dem och deras livshistoria som skulle kunna ligga till grund för positiva förändringar? Syftet var att bidra till ökad kunskap om vägar in i "post-obligatorisk" utbildning för unga som varit placerade i samhällets dygnsvård och att bidra till kunskapsutveckling, policygranskning och praxisförändringar som skulle kunna leda till att flera unga som varit placerade i samhällets dygnsvård går vidare till högre utbildning.

Sett i ljuset av siffrorna ovan har Hanna klarat sin skolgång bra. Hon tillhör de 40 procenten som trots en bekymmersam uppväxt klarade av gymnasiet, även om vägen genom det program hon valde blev lite längre och krokigare än den kunde ha varit. Hon beskriver sig själv som en som har lätt att lära och som gillade skolan men ändå hade hög frånvaro tidvis.

Jag har alltid haft lätt för mig i skolan och så, jag har aldrig haft några problem i skolan men, mamma var lite mer såhär att hon ville hålla oss hemma för hon ville ha sällskap, så liksom, så det var mer: Åh, du är lite varm idag, du kanske ska stanna hemma? – Vi har alltid haft, både jag och min lillebror har alltid haft jättehög frånvaro från skolan. När jag gick i 8:an var det som värst, när mamma... Då gick inte jag till skolan, för jag måtte så dåligt, så jag var hemma en hel termin.

HANNA SER DET SOM SJÄLVKLART att hon ska skaffa sig mer utbildning. En av hennes starkaste drivkrafter är att inte bli som sin mamma, det vill säga beroende av stöd från samhället och utan möjligheter att göra egna val och prioriteringar. Hennes mamma var bara tonåring när hon fick Hanna och hennes ett år yngre bror. Pappan flyttade när brodern föddes och Hanna har ingen kontakt med honom längre. De träffades på Hannas initiativ när hon var 12 år, men det slutade med att pappans grannar ringde de sociala myndigheterna och bad dem hämta Hanna ur den drogmiljö hon hamnat i. Även mamman har missbrukat alkohol och droger, med framför allt varit psykiskt sjuk så länge Hanna kan minnas.

Utåt föreföll den lilla familjen att fungera hjälpligt men inåt föll den samman mer och mer. Hanna tog från tidiga år ansvar för sin bror och sig själv och även för sin mamma. Skolan blev då något av en fristad. I skolan kunde hon slappna av, vara duktig, bli någon, bli sedd. Hon lärde sig att hitta vuxna som såg henne, utan att släppas in i hennes problem: en lärare, en skolsköterska, en vaktmästare. Och hon fick kompisar men hade svårt att delta fullt ut i kamratgemenskap. När skolan var slut var hon tvungen att gå hem direkt för att se i vilken kondition hennes mamma var och för att ta hand om sin bror. Ibland var det ganska bra, ibland var det katastrof.

Jag minns mycket men jag kan aldrig riktigt säga att jag minns en tid när jag har varit barn. Så länge jag kan minnas så har jag alltid tänkt mer vuxet, alltså, att jag måste ta ansvar för allting och för hur man skulle lösa sakerna typ, ekonomiskt till exempel, för mamma har aldrig haft mycket pengar och... Hon har aldrig gjort ... vi fick aldrig typ lagad mat, utan det var alltid smörgåsar, flingor eller godis. Ja, sen så, det har ju alltid varit jag som har tagit hand om min lillebror.

HANNA ÄR INNERLIGT TRÖTT PÅ att vara fattig. När hon växte upp fanns det sällan pengar för hennes behov. Hon hade sämre kläder, inga statusprylar som musikspelare eller mobil, hittade ofta på ursäkter för att inte följa med på utflykter och annat som

Att de sackar efter och ger upp beror sällan på särskilda inlärningsproblem, snarare på att de har stora luckor på grund av avbrott, frånvaro och koncentrations-svårigheter."

kostade pengar. Hennes skolkamrater retade henne, hånade henne, mobbade henne men det klarade hon av säger hon. Hon har ett visst överseende med att de såg henne som annorlunda och inte kunde hantera det, och skolan var ändå det närmaste en "normal" vardag hon kunde komma.

Det var småsaker som jag minns, som att vi aldrig åkte på semester som alla andra barn fick göra och vi fick aldrig vara med i några fritidsaktiviteter, och... Ja, och ett minne som jag har är att, när man var med kompisar, så brukar ju alltid mammorna ringa och säga: Du får komma hem och äta nu. Det gjorde aldrig vår mamma.

Hanna har också erfarenheter av många uppbrott. Dels har hennes familj flyttat ofta i försök att nystarta eller av andra skäl, dels

har hon varit placerad i flera familjehem under skoltiden. Ofta har skolgången kommit i kläm, med långa avbrott och kurser som hon inte kunna tillgodoräkna sig på grund av att hon flyttades precis innan betygen skulle sättas. Någon konsekvensanalys av hur ett förändrat boende skulle komma att påverka hennes skolgång kan hon inte minnas och inte heller något "överlämnande" från skola till skola.

BERÄTTELSEN OM "HANNA" ÄR, för att säkra anonymiteten, ett kollage av flera av de intervjuade ungdomarnas erfarenheter. Deras berättelser är, trots variationen i detaljer, mycket lika varandra och handlar om en hög grad av utsatthet, en upplevelse av att vara maktlös, osedd och hotad.

De 33 ungdomarna har nästan alla levt i kaotiska hemsituationer, ofta ända upp i tonåren, innan de blivit placerade i familjehem. Några av dem har försökt få hjälp av myndigheter och andra vuxna omkring dem men inte nått fram. Andra har lagt all energi på att dölja missförhållandena av rädsla för konsekvenser som de inte kunnat förutse. 20 av dem flyttade från sin ursprungsfamilj först när de var mellan 11 och 15 år. För en dryg tredjedel av dem blev det bara en placering, medan de övriga placerades på nytt ända upp till åtta gånger.

SKOLAN HAR OFTA VARIT DEN tryggaste platsen, även när den inte fungerat perfekt. Ungdomarna har upplevt sig själva som "annorlunda" jämfört med klasskamraterna och flera har blivit utsatta för mobbning men ändå lyckats behålla självkänslan. Särskilt flickorna beskriver sig, med några undantag, som duktiga och väl presterande i skolan. De som säger sig ha blivit uppmuntrade i skolarbetet och fått stöd från sina familjehem har i regel lyckats bra med sina studier. Ungdomarna ser studier som en möjlighet, nu eller i framtiden. De ser på sig själva som lärande personer vilket är en viktig erfarenhet för att lyckas med vuxenlivet.

När vi lyssnar på vad ungdomarna berättar förstår vi att det finns starka skäl att ha särskild omsorg om placerade barns skolgång ända från förskolan, från både socialtjänstens och skolans sida, och i samverkan se till att skolgången är av bästa kvalitet.

Ungdomar som placeras i tonåren måste få hjälp att ta igen sådant de missat tidigare. Även om de hänger med hjälpligt kan de ha luckor i grundkunskaperna som ställer till det för dem senare. Tidiga insatser är viktiga också för att barnen kan bära på alltför stora problem som de vuxna omkring dem, även utanför hemmet, måste kunna ta emot på ett för barnen tryggt sätt. Att inte bli lyssnad på leder till en stark känsla av utsatthet.

Skolan är ofta den enda plats där barnen kan känna sig som alla andra och bli bekräftade som dugande. En stabil skolmiljö, med god skolhälsovård och elevvård, och därmed många vuxna att söka sig till för att berätta om sina svårigheter, är något som de som

	Placerade	Ej placerade
Gått ut grundskolan med något betyg	86%	97%
Antas till gymnasiet	91%	97%
Går ut gymnasiet	40%	82%
Registrerad på Högskola/universitet	13%	41%

Bara hälften så många som omhändertagits går klart gymnasiet och vidare till högskola eller universitet jämfört med andra barn och unga.

har upplevt det är mycket positiva till och som andra hade önskat sig under skoltiden. Det är också viktigt att barnen möter förväntningar och uppmuntran i skolarbetet, på samma nivå som andra barn.

Vi har kunnat se i skolstatistiken att placerade barn har samma kognitiva förutsättningar som alla andra barn, något som borde vara självklart, men som överskuggats av deras dåliga skolprestationer. Att de sackar efter och ger upp beror sällan på särskilda inlärningsproblem, snarare på att de har stora luckor på grund av avbrott, frånvaro och koncentrationssvårigheter. De behöver uppmärksamhet och extra stödsatser.

Lika viktigt är att barnens skolarbete ges hög prioritet vid planeringen inför en placering. Även om samhällets ingripande sker akut måste överlämnandet från en skola till en annan skötas bra och sedan följas upp i samarbete mellan socialtjänsten, skolan och

fosterföräldrarna, som ju också har en viktig roll när det gäller att ge stöd och uppmuntran.

När den obligatoriska grundskolan är avklarad och det numera så gott som obligatoriska gymnasiet ligger lyckligt bakom dem, måste ungdomarna kunna gå vidare till eftergymnasiala studier med samma självklarhet som majoriteten av ungdomar gör idag. De borde kunna förlita sig på ett fortsatt stöd av sin förälder, "samhället", på samma sätt som de flesta andra ungdomar får, om de behöver det.

UNGDOMARNA MÅSTE OCKSÅ VETA att utbildningsmöjligheterna kvarstår i form av vuxenutbildning. De vi intervjuat berättar om hur de stannat upp i steget lite efter gymnasiestudierna. Ibland har deras upplevelser under uppväxten behövt en period av bearbetning innan de kunnat gå vidare. Ibland har

de tvekat mellan längtan efter att bilda familj och få en egen tillhörighet och insikten om att de behöver mer kompetens för att få de jobb de vill ha, eller något jobb alls. Denna övergångsfas kan vara någon tid och måste kunna få göra det. Även i detta behöver de stöd och hjälp på en individuell nivå för att efter andhämtningen komma vidare.

För att återknyta till Hanna. Det är där hon är nu, sökande efter vägar framåt i flera avseenden, men utan någon självklar instans att vända sig till. Men hon tillhör ändå de alltför få som, mot alla odds, har en hyfsad självkänsla inför vuxenlivet och bra betyg i bakfickan. Vi kan önska henne lycka till med en viss tillförsikt.

margreth.hill@ped.gu.se
ingrid.hojer@socwork.gu.se
helena.johansson@socwork.gu.se

I YIPPEE-projektet medverkar Institutionen för socialt arbete och Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet.

Margreth Hill är fl dr och lektor vid Institutionen för pedagogik och specialpedagogik. Ingrid Höjer är docent och Helena Johansson är fl dr och lektor vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

LÄS VIDARE:

<http://tcru.ioe.ac.uk/yippee/>

ANNONS

BALSAM är en bransch- och samverkansorganisation för idag tretton folkhögskolor som bedriver utbildningar av Behandlingspedagoger. Våra utbildningar anordnas såväl inom ramen för Sveriges folkhögskolor som inom ramen för Yrkehögskolan.

Behöver Ni kvalificerad yrkesutbildad behandlingspersonal?

Inom ramen för **BALSAM** har vi utbildat behandlingspedagoger i snart trettio år. Utbildningarna är idag eftergymnasiala och tvååriga och sker i mycket nära samarbete med branschen. Vi lägger stor vikt vid att undervisningen är kunskapsbaserad och att aktuell forskning och debatt följs. Flera av utbildningarna styrs av ledningsgrupper med stor representation från yrkesområdet.

Funderar Du på att utbilda Dig till Behandlingspedagog?

BALSAM tillämpar ett unikt antagningsförfarande där Din lämplighet för yrkesområdet sätts i fokus. Utöver krav på kompetens för eftergymnasiala studier genomgår Du bland annat intervjuer. Som studerande vid våra utbildningar har Du ett långtgående inflytande och vårt mål är Din utveckling styrd av de krav yrkesområdet ställer på Dig. Mer än en fjärdedel av utbildningstiden är arbetsplatsförlagd. Utbildningarna sker i nära kontakt med arbetslivet.

Kontakta oss via www.balsaminfo.org

Prioritera skolan

Omhändertagna barn halkar efter i sin utbildning

Alla barn och ungdomar har rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Det gäller dock inte för unga placerade i Hem för vård eller boende, visar Skolinspektionens granskning.

Text: Erik Bergeå

Bild: Bibbie Friman

Om och om igen visar forskning hur viktigt det är med bra utbildning för barn som är placerade på institution eller i familjehem. Trots det har placerade barn och ungdomar mycket lägre utbildningsnivå i vuxen ålder än andra jämnåriga. De som misslyckas har, enligt Socialstyrelsens Social Rapport 2010, mycket stora överrisker för exempelvis psykisk ohälsa, kriminalitet, missbruk, tonårsgraviditeter och försörjningssvårigheter.

En bra skolgång med engagerade lärare och ett bra stöd har fundamental betydelse för placerade barns och ungdomars framtid. Mot bakgrund av detta har Skolinspektionen granskat hur rätten till utbildning garanteras några av samhällets mest utsatta barn.

Resultaten är tyvärr nedslående. Elever får inte den utbildning de har rätt till. Beslut och utredning saknas eller har stora brister. Och de som har ansvar har inte fullföljt det.

ALLA BARN OCH UNGDOMAR HAR rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Ansvaret för skolverksamheten ligger på *skolhuvudmannen* – som kan vara kommunen, landstinget, staten eller ägaren av en fristående skola.

För de elever som är placerade vid HVB, Hem för vård och boende, finns stora skillnader i tillgång till undervisning. De flesta går i en vanlig skola men för 114 elever har detta inte bedömts vara möjligt. Istället får de så kallad *särskild undervisning* enligt 10 kap. 3 § Skollagen vid det hem där de är placerade.

Utbildningsformen särskild undervisning ska anordnas för elever i det obligatoriska skolväsendet som på grund av sjukdom eller liknande skäl under längre tid inte kan delta i vanligt skolarbete. Den särskilda undervisningen ska anordnas av skolhuvudmannen, men den får enligt skollagen överlåtas till ett HVB. Även om den särskilda undervisningen inte omfattas av samma regelsystem som det offentliga skolväsendet ska den så långt det är möjligt motsvara den undervisning eleven inte kan delta i.

DEN GRANSKNING SOM Skolinspektionen genomförde under hösten/vintern 2009/10 är en totalundersökning, det vill säga samtliga kända HVB-hem som bedriver särskild undervisning granskades. 114 elever från

”Resultaten är tyvärr nedslående.

Elever i HVB får inte den utbildning de har rätt till.”

60 olika kommuner ingick i studien. Antalet HVB som ingick var 31, belägna på 26 orter i landet. Granskningen har genomförts genom dokumentstudier, enkäter samt besök i verksamheten och enskilda intervjuer med varje elev. Det är viktigt att hålla i minnet att dessa elever har lika stor rätt som andra elever till en god utbildning.

Vid granskningen framkom att:

■ **Elevers rätt till utbildning inskränks.** De placerade eleverna får inte undervisning i tillräcklig utsträckning. Endast ett av de 31 granskade hemmen bedriver undervisning i alla ämnen och ger eleverna den undervisningstid de normalt sett har rätt till. Både HVB och elevernas hemkommuner har ansvar för att eleverna garanteras sin rätt till utbildning. Skolinspektionen har noterat att det finns allvarliga brister i det-

ta ansvarstagande.

■ **Beslut och utredning saknas.** Samtliga 114 elever har anpassad studiegång, vilket bland annat innebär att omfattningen av elevernas undervisning inte motsvarar den som föreskrivs i den nationella timplanen. I de allra flesta fall saknas både beslut och utredningar avseende den anpassade studiegången. Skolinspektionen menar att detta är allvarligt eftersom inskränkningen av elevernas rätt till utbildning skett på osäker grund.

■ **Passiva skolhuvudmän.** Huvudmännen för elevernas ordinarie skolor är passiva när det gäller att säkerställa elevernas rätt till utbildning. För att särskild undervisning ska kunna anordnas vid ett HVB krävs att skolhuvudmannen överlåter undervisningen till det aktuella hemmet. Det är dock vanligt att ett formellt överlåtande saknas eller att det finns brister i hur överlåtandena går till. Ofta är det socialtjänsten i kommunen och inte skolan som är aktiv. Att kommu-

nerna låter socialtjänstens personal fatta så avgörande och viktiga beslut är inte bra för varken barnet eller för en på området oerfaren tjänsteman.

■ **Svårt att samverka kommun/HVB.** Hemmen och de ansvariga skolhuvudmännen har svårt att hitta former för att samverka både före och under placeringen. Skolan ger inte hemmen den nödvändiga informationen om elevens utbildningsbakgrund för att undervisningen ska kunna genomföras och anpassas på ett sätt som utgår från elevens behov och förutsättningar. Skolhuvudmännen följer inte heller upp elevens utveckling under placeringen.

■ **Begränsningar kan hindra elevernas möjligheter.** HVB har visserligen ofta tillgång till ändamålsenliga lokaler och undervisningsmaterial för de ämnen som erbjuds.

Utredningar brister och beslut om inskränkningar av elevernas rätt till utbildning har skett på osäker grund.

Men om eleverna ska få förutsättningar att få undervisning i fler ämnen än i dag kommer flera hem att ha svårt att erbjuda det i befintliga lokaler. Det gör att det snarare blir de begränsningar som finns i det aktuella hemmet som avgör vilken utbildning eleven får än de egna förutsättningarna och behoven.

SKOLINSPEKTIONEN REKOMMENDERAR

- Skol- och undervisningsfrågor måste prioriteras och ingå i placeringsbeslutet. Kommunerna måste därför säkerställa att det finns rutiner för en väl fungerande *samverkan* mellan de aktörer i kommunen som ansvarar för elevens behov av behandling och undervisning. Socialtjänsten ska inte och kan inte agera på egen hand. Utbildningsfrågor är viktiga och komplexa och ska hanteras av rektor och lärare.
- Kommunerna måste ta fram rutiner för att kontrollera att eleverna i åldern 7–16 år fullgör sin skolplikt samt får sin rätt till utbildning tillgodosedd.
- Mottagande hem ska endast anordna särskild undervisning om de *tveklöst* kan uppfylla de krav som ställs för att eleven ska få en undervisning som så långt det är möjligt motsvarar den undervisning eleven inte kan delta i.

MOT BAKGRUND AV OVAN NÄMNDA brister har Skolinspektionen sett ett behov av att fortsätta att fokusera på elevens rätt till

utbildning. Därför pågår nu ett tillsynsarbete riktat mot hemkommunerna och deras ansvarstagande enligt skollagen.

Ny skollag kommer begränsa HVB-hemmens möjlighet att bedriva särskild undervisning. Från och med 1 juli 2011 kommer det inte längre att vara möjligt för ett HVB att bedriva så kallad särskild undervisning. För att undervisning ska kunna äga rum vid ett HVB krävs antingen ett godkännande som fristående skola eller att den kommun där hemmet är beläget bedriver undervisningen. Fram till dess att den nya skollagen gäller är det ytterst viktigt att placerande kommuner endast överlåter undervisningsansvaret till ett HVB i undantagsfall. Att kommunerna är restriktiva och alltid funderar på vad som är bäst för barnet.

Även om Skolinspektionens granskning inte har omfattat en bedömning av om det i varje enskilt fall har varit motiverat att eleven får sin utbildning tillgodosedd genom särskild undervisning visar våra iakttagelser att beslut om särskild undervisning fattas på bräcklig och otillräcklig grund, bland annat utan stöd i utredning av den enskilda individens förutsättningar och behov. Under granskningens gång har det också funnits anledning att ifrågasätta om elevernas problematik verkligen kräver så stora inskränkningar som särskild undervisning innebär.

Glädjande nog har vi kunnat konstatera att Sveriges kommuner och Landsting (SKL) arbetar med ett stödmaterial för frågor som

dess riktade till landets kommuner. Genom vår granskning har vi öppnat ögonen på flera av landets kommuner. Vi får många telefonsamtal från tjänstemän inom både skola och socialtjänst. De medger att det finns brister i deras hantering av placerade barn, men nu vill de få vägledning och hjälp för att göra rätt. Vi har också noterat att det finns kommuner som redan idag arbetar på ett framgångsrikt sätt. Helsingborgs kommun (som SocialPolitik skrev om i förra numret) kan nämnas som ett positivt exempel och vi hoppas och tror det blir många fler.

Erik.Bergea@skolinspektionen.se

Erik Bergeå är undervisningsråd vid Skolinspektionen.

1 nov. 2009 var cirka 3 900 barn och unga placerade i HVB-hem.

LÄS VIDARE

www.skolinspektionen.se/kvalitetsgranskning /rapporten Undervisning i Hem för vård eller boende

www.socialstyrelsen.se Social Rapport 2010. www.bo.se I'm sorry – Röster från särskilda ungdomshem, Barnombudsmannen 2010.

SocialPolitik nr 3/2010: Skolan är nu, om SkolFam i Helsingborg.

Släpp fixeringen vid ekonomisk tillväxt

Den rika världens ohämmade konsumtion hotar planetens överlevnad. Sätt i stället rättvisan högst på dagordningen, både mellan länder och mellan människor.

Den ohämmade konsumtion som den rika delen av mänskligheten står för är ett hot mot planetens överlevnad. Av hänsyn till jordklotets begränsade resurser, och inte minst de hotande klimatförändringarna, är jag övertygad om att vi måste minska vår materiella konsumtion, och jag tror inte att vi behöver bli olyckligare för det.

Vi i Sverige har idag en tre gånger så hög materiell levnadsstandard som på 1950-talet. Men vi är knappast lyckligare. Tvärtom tyder alla studier på att vi – och inte minst ungdomar – faktiskt är något mindre lyckliga än för 50-60 år sedan.

Ojämlika samhällen är mindre lyckliga än jämlika. Och efter en lång tid av växande klassklyftor har inkomstfördelningen i Sverige blivit ojämnare än den varit under hela efterkrigstiden.

I DE RIKA LÄNDERNA ÄR ANTALET fattiga människor stort och växande. Att i spåren av finanskrisen framtvinga hårdhänta nedskärningar för de miljoner fattiga som bor i de rika länderna vore katastrofalt, både mänskligt och samhällsekonomiskt, och skulle bädda för en förstärkning av de högernationalistiska och främlingsfientliga strömningar vi ser runtom i Europa och USA.

Men vi måste ifrågasätta dagens fixering vid ekonomisk tillväxt som ett mål i sig. Politiker världen över hetsar medborgarna att rösta på det parti som kan utlova den största möjliga köpkraften. I Sverige har vi fått en ny myndighet med det patetiska namnet Tillväxtverket med 300 anställda som ska öka vår ekonomiska tillväxt.

Men både tillväxtivrare och tillväxtideologins kritiker överdriver ofta vad politiker kan göra för att öka eller minska den ekonomiska tillväxten. För vad är egentligen tillväxt? Enkelt uttryckt är ekonomisk tillväxt en följd av miljarder människors arbete för att förbättra den egna och fa-

miljens levnadsstandard.

Politiker kan snacka om tillväxt, och det gör de hela tiden, men de skapar inte tillväxt. Men politiker kan underlätta eller försvåra för människorna att försörja sig. Jag tror inte att någon tillväxtkritiker rekommenderar en usel ekonomisk politik som lösning.

I det ekonomiska system vi har idag slår negativ tillväxt – som vi upplever under kriser och lågkonjunkturer – framför allt mot låginkomsttagare. Som drabbas av arbetslöshet och sedan, som en räkning på posten, av budgetsanering och nedskärningar.

Så vad kan vi göra? Kortare arbetstid, kanske? Sex timmars arbetsdag? Fackliga organisationer kan kräva att ta ut produktivitetshöjningar i längre semester och kortare arbetstid snarare än i högre lön. Men vid oförändrad reallön finns det inget som säger att resursförbrukningen blir mindre vid ökad fritid. När är man störst klimatbov: när man åker pendeltåg till sitt jobb måndag till fredag eller när man åker till sommarstugan eller på badsemester till Thailand?

ÄVEN OM KORTARE ARBETSTID inte är någon enkel genväg till en bättre miljö tror jag ändå att en minskning av lönearbetets roll i våra liv vore bra. Men mantrat idag, från både Alliansen och den rödgröna oppositionen, är att vi alla ska jobba *mera*. Det handlar inte bara om att de arbetslösa ska få jobb – vilket vore utmärkt – utan också om att vi alla måste jobba mer och mer och mer.

Men politiker kan ju bara marginellt höja tillväxten, genom att skapa förutsättningar för de enskilda människorna att själva förbättra sin levnadsstandard. Vad politikerna kan och bör göra är dock att styra in produktion och konsumtion på vissa banor genom bland annat skatter, av-

gifter och subventioner. Till exempel energiskatter och koldioxidskatter. Eller skatter på flygresor och andra miljöfarliga verksamheter. Eller genom lägre moms på tjänster och kultur än på prylar. Den centrala frågan borde inte vara tillväxt eller inte, utan ekonomins inriktning och fördelning.

Det gamla hederliga ordet "rättvisa" – eller kanske rättfärdighet – måste komma tillbaka på dagordningen. Högst upp. Det handlar om rättvisa både mellan länder och mellan människor. Det finns ingen lösning på de globala klimatproblemen om inte de rika länderna erkänner sitt ansvar. Fattiga länder kommer aldrig att acceptera långtgående inskränkningar i sin rätt att utvecklas om inte de rika länderna tar på sig en mycket stor del av de kostnader som en övergång till ett miljövänligare konsumtions- och produktionsmönster på kort sikt innebär.

Och fattiga människor i både rika och fattiga länder kommer heller inte att acceptera att stå för de ekonomiska och ekologiska springnotor som en obscent förmoden global överklass lämnar efter sig.

STEFAN DEVYLLDER är nationalekonom och sitter i redaktionskommittén för SocialPolitik.

Genusskillnader

Män och kvinnor kan reagera olika på både läkemedel och behandling vid t ex hjärt- och kärlsjukdomar, njursjukdomar och neuropsykiatriska sjukdomar. Men fortfarande har man sällan genusperspektiv i läkemedelstudier.

– En hjärtinfarkt har olika förlopp för män och kvinnor, men i vården ser man ofta patienterna som en enhetlig grupp och inte som manliga och kvinnliga patienter, säger Karin Schenck-Gustafsson, föreståndare för centrum för genusmedicin vid Karolinska Institutet.

Läkemedelsverket har nyligen inrättat Centrum för Bättre Läkemedelsanvändning i syfte att göra läkemedelsanvändningen mera patientsäker och jämlik.

Missbruket ökar

Det tunga alkoholmissbruket har ökat med 20 procent de senaste 10 åren. Antalet ”riskkonsumenter” beräknas till

900 000 personer. Narkotikamissbruket beräknas ha ökat med 15 procent de senaste 10 åren enligt SKL:s sammanställning.

Flyktningbarn ger klirr

Ensamkommande flyktningbarn är big business, visar en genomgång som Dagens Samhälle har gjort. Migrationsverkets ersättningssystem ger miljonvinster i privata och kommunala bolag.

De kommuner som har så kallade boendeplatser för ensamkommande flyktningbarn får från Migrationsverket en schablonersättning på 1 900 kronor per barn och dygn för en belagd plats och 1 600 om den står tom.

Det kommunägda vård- och behandlingsföretaget AB Vår-ljus gjorde 2007 en vinst på 18,6 miljoner kronor. Baggium Vårds vinst blev 38 miljoner kronor på 113 miljoner i omsättning. Transitboenden står för 35 procent av omsättning-

en, uppger koncernchefen Claus Forum till Dagens Samhälle.

När en lagändring gav kommunerna ansvaret för de ensamkommande flyktningbarnen i juli 2006 var intresset lågt. Ekonomin sades vara ett av bekymren. Ersättningsreglerna har eliminerat det. De nio så kallade ankomstkommunerna, som tagit på sig att i första läget ta emot de asylsökande barnen, får ersättning för den faktiska kostnaden av Migrationsverket.

Det finns inget tak för hur mycket en plats får kosta.

Utmattningssyndrom

Utbrändhet och utmattningsdepression ger objektivt mätbara förändringar i hjärnan – bland annat nedsatt aktivitet i pannloberna och förändrad reglering av stresshormonet kortisol, samt försämrade minnes- och uppmärksamhetsförmåga.

Det visar en ny avhandling av Agneta Sandström vid Umeå universitet.

Att vara ambitiös, ordentlig och överpresterande förefaller öka sårbarheten för att insjukna i utmattningssyndrom.

Samenamn ok igen

Länge har samer bytt sina samiska efternamn mot namn som låter mer svenskklingande, för att undvika diskriminering och negativ särbehandling.

Nu tycks trenden ha vänt. Många byter till och med sina svenska efternamn mot samiska släktnamn, framgår av en ny avhandling från Uppsala universitet.

Kriget mot klotet

”Om alla i världen levde som vi i Sverige skulle det behövas drygt tre jordklot – men vi har bara en planet!”

Utgångspunkt för Västra Götalandsregionens projekt Smart Energi som möter tusentals barn och ungdomar och deras lärare i olika pedagogiska program.

ANNONS

Grödbygården

ett behandlingshem för föräldrar och barn

Alla vill vi utvecklas, men helst utan att behöva ändra oss. Förändring väcker motstånd och dessa krafter behöver för ”våra” familjer härbergas inom den fasta ram en god institution utgör.

Vi har arbetat med familjer sedan 1990 och har utvecklat en organisation som är lämplig för vår målgrupp. Nu tar vi även emot ensamma barn 3-13 år.

Psykoterapi (bild-, lek och parterapi) integreras i den jag-stärkande miljöterapi med mer pedagogiska metoder (Marte-Meo, Cap och ART).

Grundläggande variabler som åtgärdernas intensitet, frekvens och timing är en kompetens utöver metodnivån, som är avgörande för behandlingsresultatet. Organisationen är terapeuten.

Familjerna bor skyddat i egna lägenheter i våra hus här på landet i Grödbygården utanför Bromölla, nära Blekingegränsen.

Vi erbjuder

- + Behandling
- + Utredning
- + Akutplacering
- + Mellanvård

Vi är autonoma och behöver inte underordna oss någon koncernledning.

Huvudman: Annika och Lennart Olsson
Plats för 8 familjer och 4 ensamma barn
Telefon: 0456 - 229 41
E-post: annika.lennart@grodbygarden.se

Besök vår hemsida för mer information www.grodbygarden.se

– Klippgravar kallar jag cellerna på 7,5 kvadratmeter för häktade, säger Birgitta Winberg. Hon oroas av skärpt säkerhet och färre personal.

Efter 18 år på häkte

"Det är snarare värre än när jag började som häktespräst"

Att vara själavårdare för häktade är det mest meningsfulla och givande jobb hon kan tänka sig. Men efter 18 år går Birgitta Winberg vidare. För att arbeta med dialog mellan olika religioner och trossamfund.

Text: Kari Molin

Bild: Lena Katarina Johansson

Det vimlar av prästkragar och en och annan kaftan på det eleganta hotellet vid Skanstull i Stockholm, när IPCA, internationell organisation för fängelsepräster, har konferens. Det sker vart femte år och den hålls i Stockholm just på grund av ordföranden. Birgitta Winberg är den enda kvinna som lett fängelsepräster. Nu ska hon lämna över, till en man förstås, säger hon.

Hon ruskar på hårburret och tillstår att hon är lite trött, igår var det intensivt umgänge och prästerna roade sig med att dansa afrikanskt så att scenen gick sönder.

Så blir hon allvarlig och berättar att av de väntade 400 deltagarna kom bara cirka 300. Många fick inte visum. I Nigeria nekade den svenska ambassaden visum, konferensen ansågs inte vara av tillräcklig dignitet. Men det är viktigt för dem att träffas, få utbildning, diskutera. I många länder är det så riskabelt att vara fängelsepräst att man tvingas verka i hemlighet.

ATT BIRGITTA WINBERG BLEV PRÄST för intagna och häktade är ingen slump. Det hänger samman med hennes bakgrund som klassresenär och förortsbarn.

Birgitta, som är 57 år, växte upp i Bagarmossen i södra Stockholm. Där var det inget konstigt att kompisars föräldrar var alkoholister eller satt på kåken eller att klasskamrater blev med barn i nian.

Pappa var vaktmästare och mamma satt

på kontor. Birgitta, som var duktig i skolan, beslöt själv att gå gymnasiet. Det var inget som uppmuntrades – men föräldrarna opponerade sig inte heller. Det gällde bara att hon inte blev mallig.

Gudstron har hon fått från sina morföräldrar, särskilt mormor. Att prästyrket lockade hängde också samman med tidsandan. Birgitta Winberg var FNL:are och socialist och lockades av befrielsesteologin i Latinamerika och av att kyrkan engagerade sig ute i samhället.

Men universitetet blev en chock – de hon mötte där hade en annan bakgrund och det akademiska språket var så främmande att hon ofta inte förstod vad som sades. Hon minns en studiekamrat som berättade att han hittat en sådan underbar bok i gammalgrekiska i sin fars bokhylla.

– Min mormor städade min bokhylla, säger Birgitta. Hon ordnade böckerna så att de största stod till vänster och de minsta till höger. Min studiekamrat förstod inte

"Igår var det intensivt umgänge och prästerna roade sig med att dansa afrikanskt så att scenen gick sönder!"

den himmelsvida skillnad som fanns mellan oss.

Hon hoppade av efter ett par år och jobbade som vårdare på häkte, butiksbiträde, telefonist och djurskötare. Men när hon efter sex år återigen antrade universitetet gick det bättre.

Birgitta Winberg bestämde sig för att bli präst för människor med samma slags bakgrund som hon själv. Hon sökte sig aktivt till en stockholmsk förortsförsamling, i Vårby Gård.

– I min första tjänst ingick några timmar

på Beatebergsanstalten. Där kände jag att detta var my cup of tea.

– Jag är "klädd i näbben", som en av de intagna sa. Jag kan språket. Jag har än idag svårt för medelklassspråket även om jag har lärt mig. Men jag sitter tyst och deltar inte i middagskonversationer om ditt och datt, säger hon.

Men humor och snabba repliker går hem i de flesta kretsar, har hon märkt.

– Jag lever i ett ingenmansland som så många klassresenärer. Jag är inte hemma i medelklassen, men inte heller i den miljö där jag växte upp.

Liksom många med liknande bakgrund har hon haft en vilja att betala tillbaka till samhället.

– Vi blir ofta sådant som kurator, lärare, präst.

EN KOLLEGA SADE TILL HENNE att hon hade en särskild gåva, hon var en själavårdare. När en tjänst utlystes på Kronobergshäktet i Stockholm sökte hon den. Det var viktigt för henne att hon inte var anställd av kriminalvården utan av kyrkan. Hennes lojalitet ligger hos de häktade, även om hon måste följa de regler som kriminalvården satt upp.

Under de senaste åren har hon sett fängelser i andra länder som Sydafrika, Jamaica och USA. Hon har sett fångar som hålls som djur i bur, som väntar i dödsceller på att avrättas.

Så är det inte i Sverige. Ändå har Birgitta Winberg slagit larm om förhållandena på häktet. Sverige har också kritiserats av såväl FN som Europarådet för att människor kan sitta isolerade på obestämd tid, utan kontakt med yttervärlden.

– De sitter i små celler, klippgravar som jag kallar dem, på 7 ½ kvadratmeter. Nu har

säkerheten skärpts och personalen minskat så det är snarare värre än när jag började som häktespräst.

I HÄKTET KAN DEN SOM VILL få träffa en präst från svenska kyrkan, från den katolska, från en frikyrka eller en imam. Det vill ungefär var femte.

Vad vill de tala om?

– De talar om sorger, om skam och skuld. Om vad som är meningen med livet, om det finns förlåtelse. Om det finns ett liv efter döden. Vanliga prästfrågor.

– En sorg innebär att andra sorger också kommer till ytan. Det kan bli överväldigande och leda till självmordstankar.

Har du varit rädd någon gång?

– Ja, säger hon och ler. När jag besökt högstadiet i Vårby gård. På häktet är jag inte rädd. Människor är inte farliga alltid. De har en svår livssituation. Jag har inte hört något hittills som fått mig att ramla ur stolen, säger hon som mött allt från våldtäktsmän till ekonomiska brottslingar.

De flesta som sitter på svenska häkten har inte begått grova våldsbrott. Många har en svår bakgrund och de flesta är missbrukare.

– De bär stora skuldbördor – de har svikit barn, föräldrar, de missade pappas begravning...

Vad är värst med att sitta häktad?

– För en del är det att bli inlåst. Att behöva ringa på en klocka för att gå på toa. Det

är en förlust av mänsklig värdighet. Eller det kan vara att inte veta något om framtiden och att vara ensam med sina tankar.

Vilken betydelse har häktesprästen?

– Stor. Vi har gjort skillnad på liv och död för många. De kan säga att "jag känner mig som en människa". Annars känner de sig

"Det finns en växande fängelsepopulation i hela världen. Bygger man nya fängelser så fyller man dem också."

som djur i bur. De blir också reducerade till brottslingar, alla talar bara om brottet.

MED ÅREN HAR HON ÄNDRAT sitt förhållningssätt en del. I början försökte hon hitta sätt att hjälpa dem "fixa" sina liv.

– Jag har lärt mig vila mer i själva samtalet. Jag har blivit alltmer övertygad om samtalets betydelse och av vikten av att lyssna med respekt.

Du har inte blivit mer cynisk i din inställning till de häktade?

– Nej, tvärtom. Jag kan känna en stor sorg – kanske har jag med åren blivit skörare själv och mer lätttrörd. Jag har lärt mig att detta att bli häktad kan drabba vem som helst. Det är ett tuppffjät som skiljer. Jag kunde lätt ha hamnat där själv om jag hade tappat greppet.

Birgitta Winberg tycker det är farligt att dela upp människor i "vi och dom".

– Det är ju en psykologisk process att förlägga ondskan utanför sig själv och inte ta in att det finns ont och gott i alla. Det är farligt, ett stort hot för framtiden, att demonisera andra.

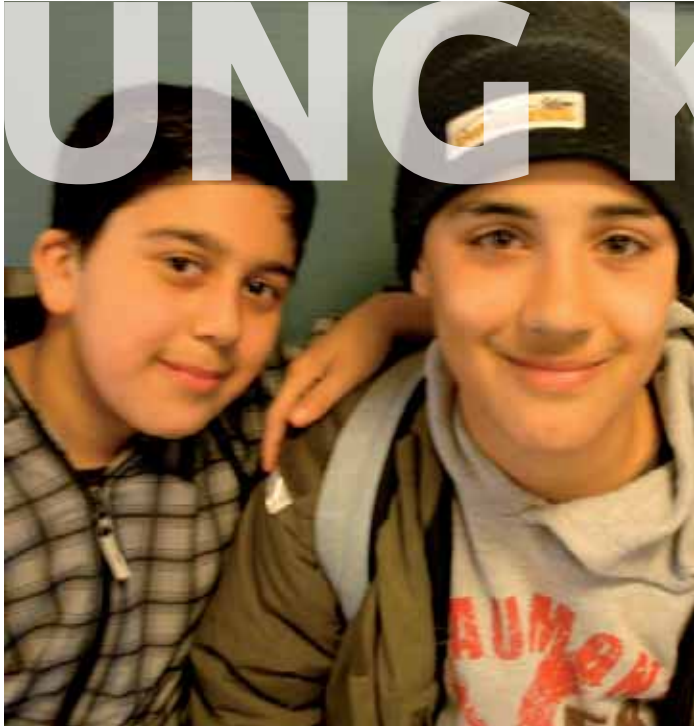
Är det några av de häktade du har särskilt svårt med?

– Ja, när det handlar om pedofiler, ofta vill de inte erkänna sitt brott.

Du har tystnadsplikt. Har du någon gång tyckt det varit ett problem?

– Ja, men inte så att jag haft svårt att hålla tyst om sådant de berättat. Däremot när

ANNONS

UNG KRAFT

Bilder: Bibbie Friman

SOCIALPOLITIK

Bra obunden socialjournalistik är inte gratis!
Prenumerera 2 eller 3 år med rabatt. Se hemsidan.
Välj det du önskar och betala på pg 648 73 22-7

285 kr helår (4 nr)
160 kr stud/pensionär/arb.lös
310 kr arbetsplatser

www.socialpolitik.com

jag läst om en person i en kvällstidning och tänkt att det där är fel, sådär är inte den personen.

Har du mött människor som mördat?

– Ja och de vill ofta tala om brottet. Det handlar nästan alltid om att de känner en ofantlig skuld som de har svårt att bära. ”Jag har tagit någons liv, jag ska plikta med mitt liv” kan de säga.

Vad säger du då?

– Jag lyssnar. Jag säger att varje liv är värdefullt. Att jag har mött människor i samma situation som orkat leva vidare. Jag försöker förhandla: ”så länge du fortsätter träffa och tala med mig tar du inte livet av dig”.

För att orka med detta psykiskt tunga arbete har Birgitta Winberg haft egen handledning.

– Man måste också kämpa för att skaffa sig ett liv utanför murarna själv.

BIRGITTA WINBERG ÄR SKILD och lever ensam med bedlingtonterriern Mary.

– Jag har inga egna barn, men en fosterdotter som bodde med mig från tioårsåldern.

– Jag har inte sett vitsen med egna barn, säger hon på sitt oförblommerade sätt. Hon lägger till att hon ju sett hur mycket oro och ångslan det medför att ha barn och hur illa det ibland kan gå.

För att koppla av är hon ute i naturen, träffar vänner eller sitter hemma framför en actionfilm – ”jag gillar bra action”.

Hur har du påverkats som person av att vara häktespräst?

– Jag klagar inte så mycket, jag har svårt att bli upprörd över småsaker. Och är jag rädd för något så är det att jag vet att vad som helst kan hända när som helst.

Birgitta Winberg tror inte att det finns någon opinion för hårdare straff bland svenskar i allmänhet.

– Fängelse är så dåligt. Ändå finns det en växande fängelsepopulation i hela världen. Bygger man nya fängelser så fyller man dem också.

Vi borde tala mer om alternativa straffmetoder, anser hon.

– På engelska talar man om ”restorative justice”. I Sverige har vi nästan bara medling som alternativt straff. Det är svårt att komma tillbaka igen – en gång tjuv alltid tjuv.

Birgitta Winbergs engagemang och hjärta ligger i arbetet med de häktade. Ändå lämnar hon nu det arbetet.

– Ja, det finns en del sorg och även lite skuld hos mig över detta.

Men kanske är nu hennes ryggsäck full efter nära tjugo år. I somras mötte hon en person vars historia berörde henne alltför mycket.

– Jag visste att detta var en person som utsatts för trauman i krig. Men när han berättade om andra svåra övergrepp som han utsatts för överrumplades jag av mina egna känslor. Jag började nästan gråta själv och

han bröt igenom mina försvar. Kanske har jag blivit skörare med åren.

NU BÖRJAR HON VID CENTRUM för religionsdialog i Stockholms stift. Det nya arbetet innebär att ha kontakt med människor från andra trossamfund och religioner. Hon hoppas kunna dra nytta av sina internationella erfarenheter och kontakter.

Birgitta Winberg berättar att hon just varit med vid ett stort möte på Centrum för religionsdialog. Majoriteten av deltagarna kom från olika muslimska organisationer – *Muslimerna och kultur*, *Re-Orient*, *Muslimerna för fred och rättvisa* med flera.

– Vi delade mycket, som känslan av utanförskap och en stark klasskänsla, vi hade mycket att tala om.

I sitt nya arbete ska hon bland annat ordna konferenser, kurser och seminarier. Hon hoppas att en del av dem ska handla om mänskliga rättigheter och om kriminalvård.

– Men när det gäller meningsfullt arbete vet jag inget som kan konkurrera med att vara häktespräst.

molinkari@gmail.com

LÄS VIDARE

Birgitta Winberg är en av de intervjuade i boken *Klassresan*, av Kari Molin och Britt Ägren, Alfabeta 1991.

ANNONS

Nu med akutboende

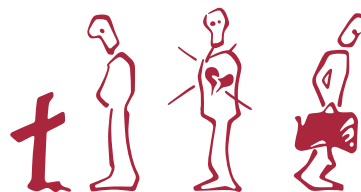
I trygga händer

SKOLA & BEHANDLINGSHEM EST 1943

SUNDSGÅRDEN

www.sundsgarden-fa.se

Vill du hjälpa människor i sorg?

**Dödsfall? Skilsmässor? Separationer?
...eller andra förluster?**

CERTIFIERINGSKURS FÖR SORGBEARBETNING

Kursen är utformad för att ge dig de verktyg du behöver för att möta och hjälpa människor i sorg.

Stockholm: 17-21 jan, 21-25 mars alt. 9-13 maj

Göteborg: 31 jan-4 feb

Malmö: 7-11 feb

08-33 50 40

info@sorg.se

www.sorg.se

Utsliten kropp

Men inget fel på arbetslusten, bara man får chansen

Jobbet som vaktmästare för en idrottsförening är perfekt för Tommy Karlsson. Det är flexibelt i arbetstid och lagom påfrestande för kroppen – som är hårt ansatt av reumatism och psoriasis.

Text: Torbjörn Uhlin

Bild: Anders Hesslegård

Samhall var inte det första Tommy drömde om, när han blev arbetslös för två år sen.

– Jag tänkte att efter jobb på Samhall vill privata arbetsgivare inte ta i mig med tång.

Han var rädd för att fastna där, särskilt om det blev långvarigt. Han trodde också han skulle bli mera passiv med tiden. Men det blev tvärtom. Han fick jobb med att köra ut mat till pensionärer. Han packade kryd-

dor och sorterade skruv i kartonger.

Tommy gick in i Samhalls bemannings-tjänst och fick arbeta åt en idrottsförening. Där kom han i kontakt med Mossens fotbollsklubb med en fotbollsplan centralt i Göteborg, bakom Chalmers. En kanslist på klubben kände till Tommys bakgrund och sjukdom, hon är själv reumatiker, och så fick Tommy chansen att söka som vaktmästare när den förra gick i pension.

Han har 30 år inom tillverkningsindustrin bakom sig, han började jobba som 17-åring. Arbeten med repetitiva, monotona montagejobb på arbetsplatser i Göteborgstrakten har gett honom förslitningsskador. Senast var han anställd på Electrolux Filter.

– Även många av mina kamrater har tagit stryk, säger Tommy. Jag blir mörkrädd när jag hör signaler om att alla måste arbeta längre, det fungerar inte för många av oss inom industrin.

För två år sedan lade hans dåvarande arbetsplats ner sin produktion och Tommy blev arbetslös. Han fick en rad tråkiga erfarenheter av att söka nytt arbete.

– Man vill bara ha folk under 40 år, dom är ju mer formbara, säger han. Arbetsförmedlarna frågar bara om man har kontakter, de har inget att erbjuda.

Det blev en kamp mot klockan. A-kasseekonomin var mager redan i första stadiet,

och familjen fick dra ner på sin konsumtion. Men det kändes hotfullt att glida ner till en lägre levnadsnivå, med tanke på att a-kassan är 65 procent av den tidigare lönen.

– Risken var uppebar att vi skulle tvingas sälja vår villa och söka en liten billig lägenhet, säger Tommy.

Lösningen blev Samhall, projektet Bemannings med plus och ett lönebidrag.

DET VAR LÄTT ATT LANSERA TOMMY. Han passade perfekt och det såg man genast på Mossen, säger praktikletare Katarina Gustafsson på Samhall. Dessutom togs han emot av personal som kände till hans problematik. Kan det bli bättre!

Hon berättar att det är ett svårt läge nu att hitta praktikplatser åt personal på Samhall som vill ut på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingens erbjudande om praktikanställningar på tre till sex månader försvårar för

Samhall och andra aktörer, som vill testa mer långsiktiga erbjudanden, där även lönebidrag kan ingå.

– Arbetsförmedlingens alternativ är kortsiktigt billigare, men plötsligt slutar personen som man vant sig vid, säger Katarina. Så blir det läge att plocka in nytt folk, igen.

Katarina är själv reumatiker och känner till problematiken. Särskilt om man kommer från Samhall, ”numera vet företagarna inte vad vi står för i lika hög utsträckning”.

**”Arbetsförmedlingens
praktikanställningar på tre
till sex månader försvårar
för mera långsiktiga
erbjudanden”**

Därför var hon oerhört glad efter den perfekta placeringen av Tommy.

– Även jag kände att det var fullträff från start, säger han. Jag hade lämnat mitt CV på Bemanning med Plus. Med hjälp av Samhall som är medaktör i projektet fick jag chansen att söka det här jobbet.

Nu har han en heltidstjänst med sex månaders provanställning. Av lönen är 65 procent lönebidrag och resten står Mossens BK för. Arbetet består av fastighetsunderhåll, tvätt av idrottskläder och skötsel av markområdet.

– Jag blir lätt trött vid tungt arbete, och jag går ständigt på medicin, säger Tommy.

Här har jag full flexibilitet i arbetet. Jag kan komma och gå när jag vill, förtroendet är hundra procent.

Tommy bor i Lödöse, fem mil norrut. Han har en bit att pendla, men det är inget problem, han är van.

– Just nu gläder jag mig mycket åt min tjänst som jag trivs väldigt bra med, liksom mina två arbetskamrater. Nu återstår att även börja gilla fotboll, i min ungdom var jag intresserad av ishockey medan fotboll aldrig har varit mitt gebit. Inte än i alla fall.

– Det kommer nog när bollen rullar fram för mig.

t.uhlin@repbyrasyd.se

Samverkan ger jobb

Bemanningsföretag försöker ge personer med funktionsnedsättning en ny chans på arbetsmarknaden.

Text: Torbjörn Uhlin

Varannan arbetsgivare kan visserligen tänka sig att anställa en person med funktionsnedsättning. Det visar arbetsförmedlingens enkät bland 12 500 arbetsgivare förra vintern. Men verkligheten ser helt annorlunda ut. Okunskap om sjukdomar och funktionshinder samt behov av anpassning av arbetsplatsen gör att många arbetsgivare väljer bort funktionshindrade.

En ny väg in på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning går via bemanningsföretag, som ger arbetsgivare chansen att upptäcka funktionsnedsattas kvalifikationer utan att behöva ta arbetsgivaransvar. I projektet *Bemanning med plus* pågår till exempel ett unikt samarbete mellan bemanningsföretag, Samhall och ideella handikapporganisationer. I nära samverkan med arbetsförmedlingen.

DET FINNS EN MILJON MÄNNISKOR i vårt land med någon typ av funktionshinder. Av dem är 148 000 inskrivna som arbetssökande hos arbetsförmedlingen.

Räknar man även in personer som går i något arbetsmarknadspolitiskt program handlar det om över 200 000 arbetslösa med olika funktionsnedsättningar.

Inom gruppen ”funktionshindrade med nedsatt arbetsförmåga” har arbetslösheten de senaste åren ökat mer än för genomsnittet arbetslösa, enligt arbetsförmedlingen, som uppskattar att ökningen kommer att fortsätta ”i stor omfattning” även under 2011.

Funktionsnedsatta har dessutom ofta varit arbetslösa under längre perioder än genomsnittet. Ungefär hälften har varit utan jobb i mer än tre år, och den gruppen ökar stadigt. Totalt har 82 procent av de funktionsned-

satta arbetslösa varit utan jobb i mer än ett år, jämfört med 52 procent bland arbetslösa utan funktionshinder. Ännu värre är det för funktionsnedsatta som har kort utbildning eller är utrikes födda.

Löneutvecklingen är också sämre för personer med funktionsnedsättning än utan. I en studie nyligen med uppgifter ur Socialstyrel-

”82 procent av de funktionsnedsatta arbetslösa har varit utan jobb i mer än ett år, jämfört med 52 procent bland arbetslösa utan funktionshinder.”

sens faktabas hade inkomstnivån för personer med ryggmargsskada till och med sjunkit för åren 1996-2002, medan normalinkomsttagaren nästan fått dubbel lön.

REUMATIKERFÖRBUNDET ÄR ett av de förbund som nappat på Bemanning med plus. Där ingår uthyrning av arbetskraft och individuell anpassning av arbetsplatsen:

– Arbetsgivare tvekar att anställa för att de tror att problemen är mycket större än vad de faktiskt är, säger Rolf Greiff, projektledare för Bemanning med plus. Om personerna får jobb kan de visa vad de går för. Vi vill ge arbetsgivarna chansen att upptäcka det, utan att behöva ta hela arbetsgivaransvaret.

Ett annat skäl är att se mångfald som en god faktor för verksamheten. Det insåg ICA och lanserade projekt *Vi kan mer* med målet att anställa upp emot tusen personer med utvecklingsstörning. Känd via reklamen är idag ICA-Jerry med Downs syndrom. Max hamburgerrestauranger har ambitionen att anställa 200 personer med funktionsnedsättning, i samarbete med Samhall.

– Båda företagen arbetar för en hållbar utveckling och mångfald på arbetsplatsen. De vill skapa attraktiva arbetsplatser, vilket

i längden bör gynna företaget såväl inom organisationen som ut mot kunderna, säger Rolf Greiff.

REUMATIKERFÖRBUNDET GJORDE för tre år sedan en egen studie om arbetsgivares attityder mot funktionshindrade. Den visade på en positiv inställning till rekrytering, om man bara fick stöd i anställningsprocessen.

Arvsfonden beviljade anslag och Reumatikerförbundet kunde inleda ett samarbete med bemanningsbranschen inom projektet Bemanning med plus. Idag finns 150 arbets-sökande personer i projektets CV-bank.

– Vi ska använda oss av samhällets resurser, säger Rolf Greiff. Aktivitetsstöd som lönebidrag, utvecklingsanställning och nystartjobb för att underlätta vid anställning. På arbetsplatsen utvecklas rätt förutsättningar för individen, som flexibla tider, hjälpmedel och funktionell arbetsmiljö.

BEMANNINGSFÖRETAGEN SES både som ett medel att erbjuda personer för anställning och som stöd och coaching för personen ute på arbetsplatsen. Henrik Beckström, vd för Bemanningsföretagen, ser det som en stor utmaning i att förmedla denna outnyttjade arbetskraftsresurs till arbetslivet:

– Genom att sammanföra två expertgrupper, vår bransch som ordnar jobben och de ideella organisationerna som kan sina medlemmars villkor, kan kreativa lösningar skapas.

Efterhand har fler bemanningsföretag och sociala företag anslutit sig. Ett par anställningar och sex praktiktjänster har ordnats. Ännu har det inte lossnat riktigt.

– Jag tror givetvis på det här, även om jag ser svårigheterna, säger Rolf Greiff. Kan vi bara överbrygga osäkerheten och få arbetsgivarna att ställa frågor och hitta bra lösningar, tror jag att personer med funktionsnedsättning ska få samma chans på arbetsmarknaden som andra.

t.uhlin@repbyrasyd.se

Reumatikerförbundet och Riksförbundet Mag- och Tarmsjuka samverkar i projektet med branschorganisationen Bemanningsföretagen. Dessutom medverkar Samhall, Work for you AB, Amledo, ABF Sydöstra Götaland, Kristinehamns folkhögskola, Handelshögskolan samt Institutet för Person- och Företagsutveckling, Uppsala universitet, genom företaget IMIT. Bemanningsföretagen Dynamic partners, Orka Mera Personal, Seniorjobb Väst, 50plus Kompetens har samarbetsavtal med Bemanning med plus.

LÄS VIDARE

www.reumatikerforbundet.org/bemanningmedplus

Monika Sanchez-Lövy's egen kamp för nytt jobb blev en tillgång. Nu coachar hon andra arbetslösa.

Ett stöd åt andra

Idogt arbetssökande, egna sökvägar och rätt kompetens räckte till slut. Trots en allvarlig mag- och tarmsjukdom har Monica arbete igen.

Text: Torbjörn Uhlin

Bild: Heikki Tuohimaa

Monica Sanchez-Lövy blev uppsagd från sin tjänst på Försäkringskassan för drygt tre år sedan. Det var innan de nya reglerna med alliansregeringens rehabkedja började fungera och hon kastades mer eller mindre ut i ingenting.

– Vi blev uppsagda som övertaliga, det var bara att söka nytt jobb, säger hon. Av Trygghetsstiftelsen fick jag bidrag till att starta eget företag.

Monica är väl meriterad, med både forskollärexamen och akademiska studier motsvarande socionomexamen. Hon har arbetat inom barnomsorgen i tio år och har även utbildat sig till coach. Dessutom bor hon i Stockholm, så arbetsmarknaden borde vara högst tillgänglig för henne. Men efter hundratalet ansökningar och bara en enda telefonintervju, sällan ens något svar, började hon misströsta.

– Det är så frustrerande och tråkigt att gå hemma och vänta, tiden tappade bety-

delse. Andra var stressade och skulle iväg, jag hade hur mycket tid som helst. Utan familjen och vänner vet jag inte hur jag hade klarat av det.

Hennes målsättning var att få en ny anställning. Hon valde dock att nappa på en annan chans – att starta eget företag, även om det inte kändes helt rätt och inte var vad hon egentligen önskat. Efter ett år i arbetslöshet blev företaget en väg ut, med stöd från Nyföretagarcentrum.

– Det är lättare att styra sin arbetstid när man är företagare, säger Monica. Jag klarar högst av halvtid, sedan orkar jag inget mer. Det är ju en brist när man ska konkurrera om jobb. Som företagare är det ett mindre problem.

MONICA HAR CROHNS SJUKDOM, en mag- och tarmsjukdom som inte direkt kräver hjälpmedel utan fungerar bra på den halvtid som hon orkar med.

– Det enda jag behöver är toalett inom rimligt avstånd, men det är jag ju inte ensam om, säger Monica med ett leende.

Som egen företagare fick hon arbete som coach på *Work for You*, ett företag som stöttar personer med funktionshinder att komma ut i arbetslivet via projektet *Bemanning med plus*.

Verksamhetsidén i *Work for you* är arbetslivsinriktad rehabilitering, omställning och arbete. Den bärande idén är att de insatser som görs för individer och grupper skall leda till arbete. Det kan innebära en återgång till ett tidigare arbete, en helt ny yrkesinriktning eller ett arbete i *Work for you*.

Work for you är också ett bemanningsföretag. Till varje uppdrag har man en coach med uppgift att hålla så täta kontakter som behövs med kunden och med den som utför uppdraget.

DET VAR DET MONICA BLEV; coach och stödperson till andra med funktionshinder.

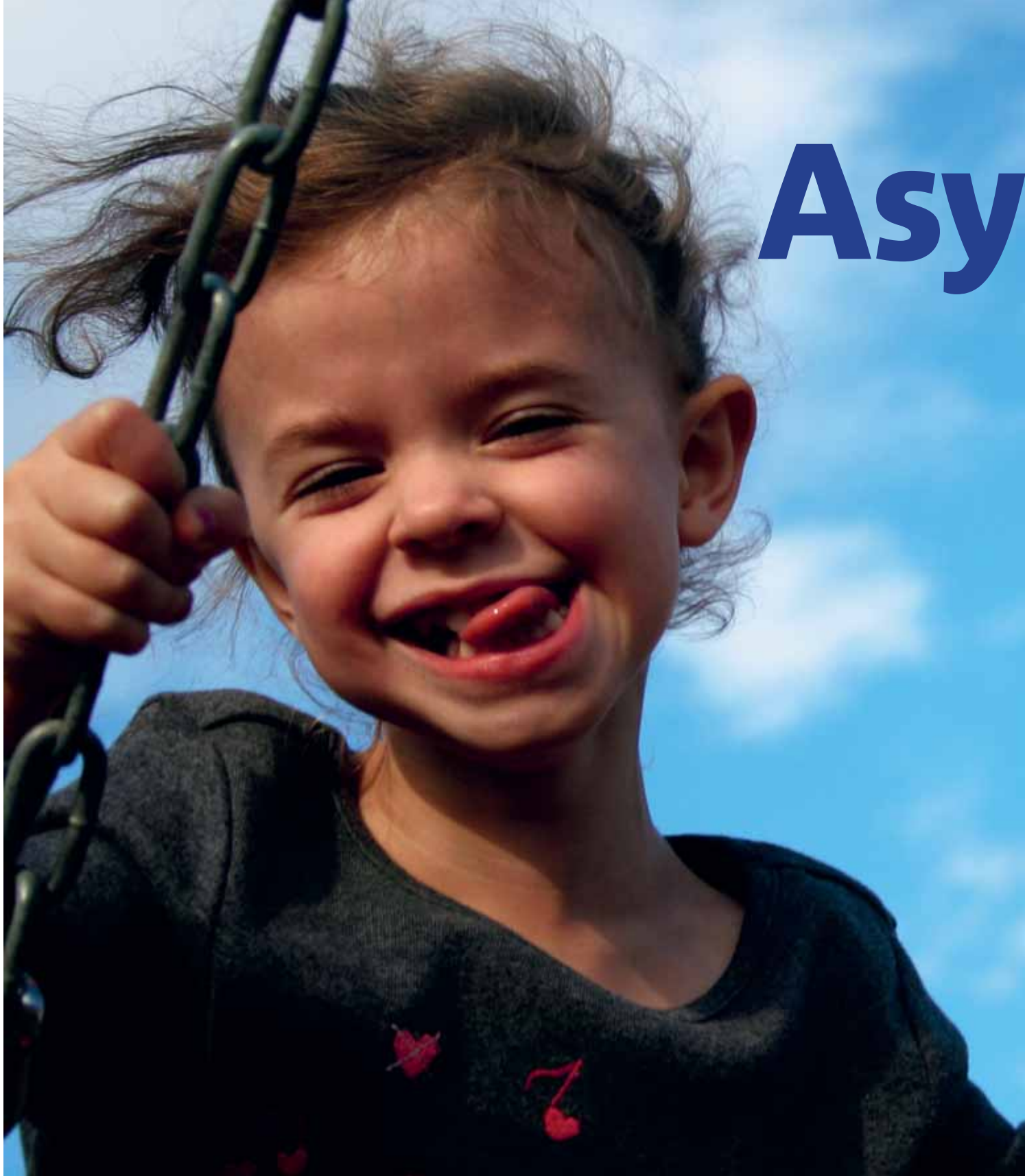
Hon såg en artikel om Bemanning med Plus i RMT-tidningen som ges ut av Mag- och tarmsjukas riksförbund. Hon anmälde sitt intresse och lade in uppgifter i CV-arkivet. Dessutom tog hon kontakt med projektledaren Rolf Greiff och erbjöd sina tjänster.

– Det räckte inte med ett samtal. Jag fick ligga på, säger Monica. Men så plötsligt föll alla bitar på plats, och jag fick ett arbete på strax under halvtid.

Hennes kompetens från arbetet på försäkringskassan samt utbildningen sedan tidigare satt perfekt, liksom erfarenheten av att arbeta som jobbcoach åt arbetsförmedlingen.

– Min egen kroniska sjukdom ger mig också empati i kontakten med sjuka, när de är på väg tillbaka till arbetslivet. Jag förstår vad det handlar om, vilka steg de förväntas ta och jag ser vad de klarar av.

t.uhlin@repybyrasyd.se

Ett stelbent Myndighetssverige förmår inte ta tillvara de resurser som finns runt asylsökande barn: deras egna föräldrar samt en fungerande skolgång.

Text: Ulla Björnberg, Marita Eastmond, Henry Ascher

Bild: iStockPhoto

Trots en livlig debatt kring flyktingar och invandring finns det förvånansvärt lite kunskap om barnens situation under asylpro-

cessen, särskilt när det gäller barn i familj och om de asylsökande barnens egna tankar och upplevelser.

Studien *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande* redovisar ett mångvetenskapligt forskningsprojekt som lyft fram hälsofrämjande faktorer för barn under asylprocessen, bland annat genom att lyssna till barnens egna uppfattningar och följa dem i deras vardag.

Asylperioden innebär för många en stor

lättnad: Man behöver inte längre vara rädd för bomber, förföljare eller kidnappare. Barnen i vår studie beskriver att mardrömmar och plågsamma episoder av återupplevande av traumatiska händelser minskar, både i intensitet och frekvens.

Å ANDRA SIDAN BROTTAS MAN MED praktiska problem som att lära sig hur vardagen fungerar i det nya landet och hur man kan kommunicera. Barnen får börja skolan, de blir behandlade som alla andra barn, de får

Isökande barn

*Mitt emellan ett
vanligt liv och
rädslan för att
skickas tillbaka*

vänner. Det blir tydligt för dem hur ett människovärdigt liv kan te sig.

Men tillvaron i Sverige är samtidigt osäker och villkorad. Man är här men ändå inte. Man står i farstun men är ändå inte insläppt. Hotet att skickas tillbaka till den många skräckfyllda tillvaro man flytt finns hela tiden närvarande.

Symtomen återkommer och förstärks alltmer ju längre asylbeslutet dröjer och än mer efter avslagsbeslut. Barnen hamnar i spänningsfältet mellan asylsystemets retorik om

normalisering, där familjens och föräldrarnas betydelse betonas, och en praktik som i barnens perspektiv ter sig annorlunda. Medan mottagandet har att följa Barnkonventionen som anger att barnets bästa alltid skall komma i främsta rummet, kännetecknas det också av mottagarstatens intresse att reglera invandringen.

FÖRÄLDRARNA ÄR DEN I SÄRKLA viktiga hälsöfrämjande faktorn för att barnen ska må bra under asylprocessen. I stu-

dien har vi intervjuat barn mellan sex och 18 år. De framhåller föräldrarnas betydelse för dem, samtidigt som de uttrycker en stor tillit till deras förmåga att veta vad som är bäst för dem.

Men vi ser också barn som är oroliga för föräldrarnas hälsa och för att de inte skall orka. För att inte ytterligare belasta sina föräldrar håller barnen tillbaka sina egna behov och problem, exempelvis materiella önskningar, problem i skolan eller med kamrater.

Samtidigt utgör också barnen en hälsofrämjande faktor för sina föräldrar. Föräldrarna framhåller ofta att det är barnens väl och barnens trygghet som är drivkraften bakom beslutet att fly.

Föräldrarnas möjlighet att kunna utgöra starka, trygga, kompetenta och skyddande föräldrar för sina barn är alltså den viktigaste faktorn för att stärka en hälsosam utveckling för asylsökande barn. Vi finner också i studien att de gör så gott de kan. De har fört sina barn ut ur en farlig och otrygg situation med förhoppningar om att barnen ska få ett bättre liv. Samtidigt är det tydligt att tillvaron under asylprocessen inte innebär att föräldrarnas förmåga alltid erkänns och får utrymme.

Strukturerna försvagar istället föräldrarna. Andra bestämmer över boende, skola, svenskundervisning, ekonomi och möjligheten att arbeta. Det är som om synen på föräldrarna präglas av bilden av att de är inkompetenta, okunniga och brister i ansvar.

Myndigheterna fattar i stort sett alla beslut, också de som rör familjernas vardagsliv, och omyndigförklarar därmed föräldrarna. Därigenom bidrar man till att försvaga föräldrarna. Ett exempel är att föräldrar inte ges utrymme att påverka familjens boende.

I studien finner vi att behoven ser olika ut men föräldrarnas önskemål grundas ofta på barnens behov och välmående. I vår studie fann vi att Migrationsverket i princip aldrig tar hänsyn till sådana önskemål.

SKOLAN ÄR DEN NÄST STARKASTE hälsofrämjande faktorn som barnen i studien lyfter fram. Skolan innebär en trygghetsskapande struktur, ger tillgång till viktiga vuxna personer. Den fyller en social funktion och är en bra ingång till det svenska samhället och språket. Skolan ger också möjlighet till kunskap och utbildning, något som var viktigt för barnen i studien. Men vi finner också områden som behöver åtgärdas i skolan. Rutinerna för att asylsökande barn ska få möjlighet att börja skolan snabbt behöver förbättras. Idag tar det ofta betydligt längre tid än de rekommenderade fyra veckorna.

Vi finner också stora skillnader i skolans arbete med nyanlända barn liksom ett uttalat behov av organiserade aktiviteter under sommarloven. Vår studie visar att föräldrar till asylsökande elever idag knappast får någon information om möjligheter och skyldigheter att påverka sitt barns skolgång. Det verkar vara oklart för ansvariga tjänstemän vem eller vilka som har ansvaret för en samlad informationsinsats.

Det är viktigt att den svenska skolan genomsyras av ett tillåtande och tolerant klimat och ett värdigt bemötande av alla asylsökande föräldrar och barn. Dialogen mellan hem och skola behöver utvecklas och förbättras. I större utsträckning bör man kunna ta till vara asylsökande föräldrars, barns och ungdomars tidigare erfarenheter från livet i ursprungslandet. Vi menar att ett sådant mer inkluderande perspektiv ska fokusera på för-

äldrars och barns erfarenheter, resurser och styrkor snarare än på brister.

FATTIGDOMEN BLAND ASYLSÖKANDE familjer i Sverige fann vi var en kraftigt begränsande faktor för barnens och familjernas möjligheter till hälsa och utveckling.

Ersättningsnivån fastställdes 1993 så att den skulle ligga under den dåvarande socialbidragsnormen. Sedan dess har ersättningsnivån inte höjts en enda gång!

Ersättning för asylsökande per dag:

Ensamstående	71 kronor
Sammanboende	61 kronor
Barn 0-3 år	37 kronor
Barn 4-10 år	43 kronor
Barn 11-17 år	61 kronor.

En familj med fler än två barn får full dag-ersättning för de två äldsta barnen. För vart och ett av de yngre barnen lämnas dagersättning med hälften av det ordinarie beloppet.

FATTIGDOMEN BEGRÄNSAR BARNENS möjlighet att delta i fritidsaktiviteter, idrottsklubbar, ta sig till vänner och släktingar, köpa de idrotts- och regnkläder skolan kräver etc.

Även om familjerna kan söka särskilda bidrag hos Migrationsverket för till exempel vinterkläder så fann vi att tilldelningen var restriktiv och föreföll godtycklig: vissa barn

”Fattigdomen begränsar. Flera barn i studien hade inte vinterkläder och undvek därför att vistas ute när det var kallt.”

fick medan andra fick avslag. Flera barn i studien hade inte vinterkläder och undvek därför att vistas ute när det var kallt.

Fattigdomen påverkar också föräldrarnas handlingsutrymme och deras möjlighet att kunna ta ett fullt föräldransvar för sina barn.

SJÄLVA ASYLPROCESSEN KAN också göras mer begriplig, tydlig och transparent för de asylsökande. Vi tror att det skulle få många positiva effekter såväl för föräldrarna och barnen som för Migrationsverket och det mottagande samhället.

Mycket kan vinnas med enkla åtgärder såsom större tydlighet och bättre samstämmighet i kommunikationen med asylsökande föräldrar och barn. All skriftlig information ges idag på svenska. Den kan förenklas och förtydligas och ges på de asylsökandes eget språk. Dessutom bör man kunna få ett underhandsbesked om var ens ärende befinner sig i asylprocessen. Vissa förbättringar kräver större insatser såsom policybeslut och arbete med värdegrunder och attityder.

Vi har noterat en god vilja och höga ambitioner hos många barn- och mottagningshandläggare vid Migrationsverket. För många föräldrar är det viktigt att de har en speci-

fik person de kan vända sig till i frågor som rör barnen. Samtidigt ser vi att *barnhandläggarnas* funktion behöver förstärkas. Idag utnyttjar de inte fullt ut sitt tjänstemannautrymme för att betona barns behov.

På flera håll tycks deras position inom Migrationsverket vara kringskuren och på andra håll har man avskaffat dem helt. I Migrationsverkets senaste omorganisation *Kortare väntan* är barnperspektivet och barnhandläggarnas roll oklar. Barnhandläggarna är dock en funktion som hos samtliga föräldrar i studien rönt stor uppskattning och som de snarare önskar se i en förstärkt roll.

För att stödja barn under den osäkra asylprocessen är det alltså viktigt att ge föräldrarna så goda förutsättningar som möjligt för att fungera som trygga, starka och stödjande föräldrar. Att verka för barnets bästa kräver alltså uppmärksamhet på föräldrarnas bästa i mottagandet.

VI REKOMMENDERAR ATT asylprocessen, för att motverka en onödig passivisering, återger ofta väl fungerande, välutbildade och tillräckligt kompetenta vuxna möjligheten att utöva ett tryggt föräldraskap. Vi föreslår förändrade rutiner och förhållningssätt, där merparten av de beslut som styr vardagen inte fattas av myndigheter utan av familjerna själva. Så kan processen påskynda integrering för dem som får uppehållstillstånd och reservera kraft för en återanpassning i ursprungslandet för dem som avvisas.

Stora fördelar skulle vinnas för alla parter genom att utnyttja föräldrars kompetens och styrka och att ge dem ett utökat utrymme till delaktighet och medinflytande så

långt det är möjligt.

För att komma dit behövs det ett fortlöpande arbete för att förändra såväl regelverk som institutionskultur.

henry.ascher@nhv.se

Ulla Björnberg är professor i sociologi vid Göteborgs universitet.

Marita Eastmond, socialantropolog vid Göteborgs universitet och professor i folkhälsovetenskap, NHV.

Henry Ascher, docent NHV, barnläkare.

LÄS VIDARE

Rapporten Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande.

Redaktörer: Hans E Andersson, Henry Ascher, Ulla Björnberg, Marita Eastmond, Göteborg 2010

Ett samarbete mellan CERGU, Göteborgs universitet, Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, NHV, och Södertörns högskola.

Finansiering Europeiska flyktingfonden. <http://www.cergu.gu.se/Publikationer>

Bakom fasaden

Tufft för barnen när en förälder blir demenssjuk

Det är inte bara gamla som blir dementa. Det kan drabba personer mitt i livet. Och deras barn. Susanne var 14 år när hennes mamma blev dement.

Text: Linn Johansson

Bild: Lena Katarina Johansson

Vi träffas i Stockholm. Susanne Axelsson arbetar som strategisk marknadsförare för Sundsvalls gymnasium och är här i jobbet. Hon pratar lugnt och eftertänksamt. Idag är hon 24, men hon minns tydligt hur det var för ungefär 10 år sedan när hennes mamas personlighetsförändringar blev mer och mer påtagliga. Då var det ingen som förstod varför.

– Mamma började bli mer aggressiv och mer isolerad, hon levde i sin egen värld och kollade på barn-tv hela tiden. Och om hon

”Unga med en demenssjuk förälder beskriver alla känslor av ensamhet, vrede, sorg och sårbarhet.”

inte kunde hitta sina saker kunde hon bli arg och beskylla mig för det.

Mamman hade också tvångsföreställningar, tvättade handdukar och handfatet flera gånger varje dag. Hon hörde röster som sade åt henne att gå ut, och då fanns det inga hämningar alls.

– Då kunde hon gå ut i tofflor och moronrock och struntade i att det var minus 20 grader.

Susanne minns särskilt en händelse när hon slutande nian. Hon hade träffat några vänner och hennes mamma skulle hämta henne.

– Mamma hade varit förändrad ett bra tag tyckte vi, så jag hade påmint henne flera

– Jag skulle vilja att det inte var tabu att prata om demens, säger Susanne. Finns det kunskap försvinner fördomarna.

gångar och skrivit post-it-lappar för att hon inte skulle glömma. När jag ringde var hon redan där och skulle hämta mig. Hon hade inbillat sig att jag hade varit på stan och vandaliserat. Hon tyckte inte att jag var välkommen hem, och det slutade med att jag åkte hem med en kompis.

Det var efter den händelsen som Susannes pappa insåg att något måste göras.

TILL EN BÖRJAN SKÄMDES HON mycket för sin mamma. Hon berättade inte för så många att hon var sjuk.

– Det var pinsamt att ta hem kompisar, för jag visste ju inte hur mamma skulle vara. Och jag var ju jätteledsen för att jag förlorade min mamma, hela tiden sörjde jag henne som om hon hade gått bort, för hennes inre försvann ju.

Susanne kom på sig själv med att vara ledsen för att hon hade förlorat sin mamma. Samtidigt fick hon skuld-känslor för att 'varför ska jag vara ledsen, hon finns ju där fortfarande'.

Susannes mamma hann få flera felaktiga diagnoser: MS, cancer och näringsbrist, innan hon slutligen, efter ett till två år inom sjukvården fick rätt diagnos. Hon hade frontallobsdemens, en ovanlig form av demenssjukdom, men när yngre drabbas är det ofta just av frontallobsdemens. Istället för att först drabba minnet, angrips personligheten och ger bland annat minskad omdömesförmåga och försämrade språkliga funktioner.

DET FINNS NÄRMARE 180 000 personer i Sverige som drabbats av någon demenssjukdom. Tillsammans med närstående berörs uppemot en miljon människor och det gör demens till en av våra vanligaste sjukdomar. Gruppen unga demenssjuka, det vill säga de under 65 år, är inte stor – cirka 10 000 personer. Alzheimerföreningen bedömer att det finns mellan 800 och 2 000 barn och tonåringar med en demenssjuk mamma eller pappa.

Det finns få studier om unga anhöriga till demenssjuka. De två mest framträdande, båda från Socialstyrelsen, är kunskapsöversikten *Yngre personer med demenssjukdom och närstående till dessa personer* samt studien *När mamma eller pappa blir demenssjuk – unga anhöriga berättar*. Båda tar upp de särskilda svårigheter det ofta innebär för barnen.

De unga anhöriga berättar i rapporterna om känslor av ensamhet, vrede, sorg och sårbarhet. Inte sällan får barnen ta stort ansvar i familjen, både rent praktiskt och för att upprätthålla en fasad utåt om att allt är som vanligt. Barnen kan också uppleva att föräldern inte längre bryr sig och att de själva har skuld till sjukdomen. Flera nämner att de skäms för sin sjuka förälder och att de försöker dölja hur det är för andra.

De berättar att de behöver sina föräldrar som just föräldrar, i en tid när de själva utvecklas och försöker skapa sig en egen identitet, på väg ut i vuxenlivet. För Susanne var det så.

– Mamma kunde säga saker som man normalt inte säger till sina barn. Om hon tyckte att jag hade sminkat mig på något konstigt sätt så sa hon att jag var ful. I en period när du utvecklas och växer upp till en egen individ är det ju känsligt.

NÄR EN PERSON, UNG SOM GAMMAL, blir demenssjuk påverkas inte bara familjen utan även familjens relationer med vänner och bekanta.

– Många pratade, berättar Susanne. Vi fick höra på omvägar att folk undrade varför mamma var så konstig. Vissa trodde att hon hade blivit psykiskt sjuk, andra att hon blivit alkoholist eller att mamma och pappa skulle skilja sig.

– Istället för att bara finnas där så försvann de flesta. Pappa var också väldigt isolerad, han kunde ju inte åka bort utan han var tvungen att vara hemma med mamma.

Under den första tiden fick familjen inte mycket hjälp eller stöd från kommunen. Först på hennes storasysters inrådan hade hon samtal med skolans kurator och med en kurator på BUP.

Att bo tillsammans med mamman började bli påfrestande. När hon var 15 och började på gymnasiet valde hon att flytta hemifrån. Hennes åtta år äldre syster hade redan flyttat och hennes pappa varvade arbete med att ta hand om sin fru. På varje rast åkte han hem för att kontrollera att modern åt, att hon inte glömt någon platta på spisen.

”Jag skulle vilja att det inte var tabu att prata om demens. Finns det kunskap försvinner fördomarna.”

När familjen först kom i kontakt med kommunen var handläggarna förvånade. De kom på besök för att utreda hjälpbehovet och tyckte det var konstigt att familjen hade klarat sig så länge.

– Men det var ju ingen som hade berättat vad man har för rättigheter! Att veta vad man då kan kräva är otroligt svårt.

Susanne hade gärna fått bättre information om vilket stöd hon och hennes familj hade rätt till.

– Och någon som tog sig tid att förklara mera vad sjukdomen innebar, hur den påverkar. Jag gick länge och trodde att mamma skulle bli frisk, att det fanns medicin som skulle göra henne bättre. Det är jobbigt att få reda på en diagnos och samtidigt behöva söka information på egen hand om vad den innebär.

EFTER ETT TAG FICK MAMMAN en personlig assistent och idag bor hon på ett demensboende. Susanne tycker det känns tryggt ha henne där och när hon är hemma brukar hon åka och hälsa på.

– Men det känns rätt meningslöst. För hennes del spelar det nog ingen roll om jag kom-

mer eller inte. Hon känner inte igen mig. Och jag har ju redan sörjt att hon är borta och inte finns i mitt liv. Jag åker dit för min egen skull, så att jag vet att hon har det bra.

– Min mamma blev sjuk när jag var 14-15 och då kände jag att det inte fanns någon information riktad till mig, bara till äldre. Det kändes som om jag var den enda människa som gick igenom det här.

De som ansågs *unga anhöriga* då var i 40-50-årsåldern, som hennes pappa! Hon hade svårt att acceptera att det inte fanns någon information för barn och ungdomar. Det är så lätt att man känner sig ensam, och blir extra viktigt med stöd och hjälp.

Därför startade hon sajten *unganhorig.se* 2006. Där kan barn och unga hitta den information och det stöd och hjälp som hon själv saknade när hennes mamma blev sjuk. Här finns det utrymme för de ungas egna tankar och funderingar. De kan ställa anonyma frågor till Susanne eller en sjuksköterska, få veta mera om demenssjukdomar, läsa om andra unga anhöriga och de har det.

HON ÄR ÖVERTYGAD OM ATT HENNES egna erfarenheter av att själv ha växt upp med en demenssjuk förälder spelar roll i kontakten med andra unga anhöriga.

– Jag tror det blir mer trovärdigt. Varför prata med någon som inte upplevt det och inte förstår, när man kan prata med någon som vet? Upplevelsen som ung anhörig är det ju få som har, eftersom sjukvården är inriktad på den sjuke och inte den anhörige fast det drabbar båda.

Susannes erfarenheter säger henne att vuxna ibland vill för mycket. Hon menar att man som vuxen gärna vill komma med lösningarna på problemet. Det här problemet kan man inte lösa, men man måste ändå våga finnas där och lyssna.

Enligt Socialstyrelsen finns det inte tillräcklig kunskap om hur erfarenheten av att växa upp med en demenssjuk förälder påverkar barn och ungdomar under en känslig tid i livet och om vilket stöd de behöver. Jag undrar vad Susanne skulle vilja ändra på när det gäller stöd och hjälp till unga anhöriga till demenssjuka. Svaret kommer snabbt.

– Mer kunskap. Jag skulle vilja att det inte var tabu att prata om demens. Det är ändå en av de vanligaste folksjukdomarna. Och jag tror, att finns det kunskap så försvinner också fördomarna.

linn.johansson@gmail.com

LÄS VIDARE:

www.unganhorig.se
www.demensforbundet.se

Vuxna vill gärna komma med lösningar. Det här problemet kan man inte lösa, men man måste ändå våga finnas där och lyssna.

KULTUR

MUSIK

**Facit
Säkert!
Razzia**

För mig är texterna det viktigaste med musik. Och det är just här som Säkert!s andra skiva *Facit* har sin styrka. Melodierna känns naturliga, självklara och passerar därför nästan obemärkta. Texter tar plats; texter om kärlek, förlorad eller saknad, om vänskap, om politik.

Unikt? Nej, kanske inte men med härligt ärlig norrländsk röst och med sköna metaforer och punchlines blir det speciellt. Som i den innerligt vemodiga kärlekslåten *Dansa, fastän*: "Jag höll ett tal som var för långt. Ingen skrattade år poängen. Kanske för jag hade glömt vad poängen är med allt det här."

Mycket känslor, mycket känsla. Skivan kräver ett par genom-

lyssningar, men sedan sitter den. Lugna låtar, mer rockiga bitar, stillsamma spår, popiga sånger. Alltid trovärdigt, eftertänksamt och uppriktigt. Hatten av för hjärnorna och hjärtana bakom skivan; detta är riktigt bra svensk pop. /LJ

TEATER

**Klaras resa
av Mirja Unge
regi Jenny Andreasson
titelroll Nina Zanjani
Stadsteatern Göteborg**

**Skalv – Terminal 11
av Lars Norén
regi Sofia Jupither
huvudroll Julia Marko-Nord
Folkteatern Göteborg**

Vilken teaterhöst i Göteborg! Det var länge sedan jag blev så berörd på teatern som i *Klaras resa* och *Skalv*. Båda handlar om unga kvinnor som kommer i kontakt med psykiatri och visar på den rädsla det skapar hos de människor som står dem nära. Med tafatthet och överdriven omsorg undviker föräldrar och pojkvänner att möta det svåra som händer, de vågar inte. Varför är det så svårt att prata om det som gör ont?

Det är stora skådespelarpresentationer i de båda föreställningarna, inte minst hos de båda huvud-

rollsinnehavarna. Nina Zanjani gestaltar Klaras väg mot det totala sammanbrottet och in i en psykos så verkligt att man nästan tror att det händer på riktigt.

Julia Marko-Nord imponerar som Mia i *Skalv*. Hon har, ofta ordlös, flytt in sjukdomen men kraften känns i rörelser och ansiktsuttryck.

Det är ett starkt tema som möter en tyst publik, men samspelet mellan publik och det som händer på båda scenerna är så intensivt att man nästan känner sig delaktig och vill ingripa.

Pjäserna illustrerar var för sig en balansgång mellan friskt och sjukt. De som på olika sätt möter människor med perioder av psykiska sjukdomar kan bara inte missa dessa båda pjäser. Människor i allmänhet bör se dem för att kanske förstå att psykiska sjukdomar kan drabba alla, det är inga särskilda människor, utan ofta en effekt av en livskris. /BT

UTSTÄLLNING

**Fotografiska Museet
Stockholm**

Äntligen har Stockholm fått ett fotografiskt museum. Det känns helt rätt när fotointresset är större än någonsin. Och platsen är vacker, ett gammalt tullhus i jugendstil på

Stadsgårdskajen. Att det är öppet alla veckans dagar mellan 10 och 21 är ett stort plus för den oplanerade. Så pass att det känns (nästan) helt okej att betala 95 kronor i inträde. Perfekt att titta förbi en vanlig kväll efter jobbet eller en lördagskväll på väg ut.

Grundarna, Per och Jan Broman, har sagt att de vill ge Stockholm en scen för fotografi i världsklass. De gick ut hårt med Annie Leibovitz, som blivit stjärna på att fota stjärnor. I en stor utställning visades både professionella bilder tagna för välkända tidskrifter och privata bilder på Leibovitz närtstående. Svårt att förstå i dag att det vackra nakenporträttet på den höggravida Demi Moore orsakade sådana protester 1991. Mest tänker jag efteråt på moderskapet – Annie Leibovitz fick sina tre barn efter fyllda 50. Bara möjligt i USA?

ÄNNU MER FÖRFÖLJDE mig Joel-Peter Witkins stilleben med delar av döda kroppar. Får man göra så? Vilka var människorna? Varför fick de inte griftefrid? Ingenstans på muséet gick att få reda på hur Witkins tillskansat sig kropparna. Efterforskning på nätet säger att han haft fri tillgång till kroppar som ingen gjort anspråk på på ett mexikanskt bårhus.

Fram till i början av januari visas andra kroppar under rubriken *Fashion*. Mode och fotografi har

Klaras resa. Nina Zanjani gestaltar Klaras väg in i psykosen så verkligt att man nästan tror det är på riktigt. Thomas Nystedt och Anna Bjelkerud gör hennes handfallna föräldrar.

levt sida vid sida i över 90 år. Mest är det kvinnor på bilderna förstås. Och det är inte kläderna som står i fokus. Påkostade arrangemang och tolkningar som ofta övergår min horisont är i bildernas centrum. 51 fotografier och 200 bilder känns mycket och lämnar inga bestående intryck hos mig. Jag hoppas på mer samhällskritik och problematisering i de stora utställningarna framöver.

Face Project 1 av Tina Bering och Michelangelo Di Battista på Fotografiska Museet.

Intryck gör däremot Sandy Skoglundns surrealistiska, iscensatta bilder i gränslandet mellan fotografi och installation – *The Artificial Mirror*. Temat är vårt förhållande till naturen, att vi måste underkasta oss den men försöker glömma det bland annat genom att konsumera.

Fotografiska är inte bara utställningar – här pågår också utbildningar och workshops för både amatörer och professionella fotografer. Ser fram emot att caféet ska bli en riktig restaurang, så som utlovas på hemsidan till februari 2011. Om inte förr kommer jag tillbaka då. /AF

BÖCKER

Cocaina En bok om dom som gör det Magnus Linton Atlas

Colombia är centrum för kokainproduktionen i världen. Kokainet är inte bara knarkkartellernas inkomstkälla. FARC-gerillan, de paramilitära styrkorna, landets lantadel och stora delar av politikererna och näringslivets höjdrar – alla lever de på kokainet. Handeln med kokainet förvandlar allt på sin väg: det traditionella jordbruket, mänskliga umgängesformer, normala belöningsystem och hela statsapparaten.

Linton har träffat och intervjuat representanter för alla inblandade. Hans skildring är konkret, mångfasetterad, tankeväckande, upp-

fordrande – som ett riktigt bra reportage skall vara.

Bland de kritiker av Colombias totala beroende av kokainet som Linton intervjuar råder enighet på en punkt: kokain och andra droger bör legitimeras. Det är en tanke som det i Sverige saknas gehör för men som vi nog behöver fördjupa en diskussion kring. /JM

Män som slår kvinnor Lars-Åke Kastling Themis förlag

Det finns böcker som kan vara smärtsamma, deprimerande och samtidigt hoppingivande på en och samma gång. Lars-Åke Kastling har skrivit en sådan bok.

Vem slår? Oftast mannen. Varför slår han? Kan han ändra sig? Dessa frågor besvaras på ett sätt som bitvis gör boken mycket smärtsam att läsa. Smärtsam för den som har vuxit upp i en familj omgärdad av hemligheter och för den som i sitt arbete har mött barnen, kvinnorna och männen utan att ha redskap att göra så mycket, i alla fall inte att göra rätt saker vid rätt tidpunkt.

Kastling visar att det finns behandlingsmetoder, att män som misshandlar också vill och kan mogna, hitta språk och andra handlingsätt. Men att det är en möjlighet som oftast är hypotetisk, som uteblir på grund av brister i organisation och resurstilldelning i kommuner och landsting.

Män som slår kvinnor är viktig för alla som arbetar inom socialtjänsten eller i andra verksamheter där man kan möta barn, kvinnor och män med pågående erfarenhet av våld. Boken borde dessutom vara obligatorisk läsning för alla socionomstudenter. /MK

Årstafrens dolda dagböcker Kristina Ekeri Eriksson Norstedts

Det började med hennes pome-ransbrännvin på 1970-talet. Därefter läste jag de berömda dagböckerna. Sen var jag fast. Men hur såg hon ut? Denna Märta Helena Reenstierna (1753-1841), gift von Schnell, som härskade på Årsta gård.

Fram till 2008 kände man inte till en enda bild "en face" på denna berömdhet. Nu pryder hennes porträtt omslaget till boken – en slags "dramadokumentär" som innehåller tidigare censurerade/publicerade delar av den minst sagt händelserika dagbok som hon förde mellan 1793 och 1839. "Mustig" är ett ord som beskriver både dagböckerna och författarinnan. "Levande" men framförallt "omistlig". För vad vore väl vårt kulturarv utan hennes iakttagelser, beskrivningar och reflexioner kring vardagsliv och fest uti hufvudsta-

Invånare i SoFo – landet South of Folkungagatan på Söder i Stockholm.

den med utgångspunkt från Årsta gård – idag snett över vattnet från Södersjukhuset.

Kristina Ekeri Eriksson är historiker och vetenskapsjournalist. Och visst är det stundtals lite "larswiddingskt" över det hela. Tillrättalagt. Eller som baksidetexten säger: "en lika sagolik som sann historia."

Madame själv ler nog i sin himmel och mumlar: "Donnée. Il est vrai." Intressant illustrerad. /ÖL

Fucking SoFo Lena Acebo Kartago

För den som bor utanför Stockholm är nog *SoFo* ett okänt begrepp. Det är ett uttryck som är till för att göra området på Östra Södermalm om möjligt ännu hippare. *South of Folkungagatan, East of Götgatan* – ja, vem bryr sig, förutom de unga, hippa personer som tycker om att vistas i detta lattehål?

Förlaget säger att Lena Acebo vill skildra stockholmsnattens trendnissar och deras dialoger. Något som är helt missvisande. Martin Kellermans *Rocky*, eller gäng-et bakom *Stockholmsnatt* gör det så mycket bättre. Folk på Södermalm är avslappnat toleranta mot allt, de gillar sjuvst häng på coola ställen, de ser ut att må bra och ställer inga påträngande, närgångna frågor till varandra. De är som Östermalms överklass, trevliga i alla lägen – fast lite hippare, bara.

Sådana är inte personerna i Lena Acebos seriestrippar. De gnäller,

muttrar, skäller och gör ned varandra hela tiden. Efter ett tag slog det mig, att det hon skildrar är inte *SoFo*-folkets avspända dialoger, utan snarare deras skitnödiga, missunsamma, inre monologer. Fast utlagda på olika personer. Och det är både roligt och jobbigt att läsa. Ett lysande exempel: "Han är ju racist." "Nej, han kan inte vara racist, han är ju terapeut".

Ge boken i julkapp till en tonåring som hatar vuxenvärlden. Han eller hon lär finna stöd för denna slutsats på varje sida. /MK

En sannolik historia Karin Alvtogen Brombergs

Maskrosbarnet Helena ramlar "ner i ett hål där tillvaron mist sina väderstreck" och mångmiljonären Anders är vilse i nuet och vill bara "hamna i ett efteråt". Båda tvingas till uppbrott mitt i livet och deras möte blir förutsättningslöst och fruktbart. Helena vågar släppa fram sin ilska och ta ställning mot fördomar och trångsynthet. Anders inser att allt inte kan köpas för pengar och ger sig själv en månad att komma underfund med sitt liv.

Men författaren nöjer sig inte med att berätta en sannolik historia. Hennes styrka ligger i att förklara varför livet blev som det blev. Om Helenas äktenskap: "Med facit i hand förstod hon att deras relation hade gått sin egen väg medan de själva varit upptagna av annat." Mor/dotterförhållandet beskrivs med suverän fingertoppskänsla. Helena, som vill vara den perfekta

mamman, hamnar på ständig kollisionkurs med tonårsdottern.

En spännande och välskriven bok, helt i klass med Karin Alvtogens deckare. /IO

Sex – för Guds skull Antoon Geels & Lena Roos (red.) Studentlitteratur

Redaktörerna är verksamma vid Centrum för teologi och religionsvetenskap vid Lunds universitet. Och presenterar här en alldeles utmärkt genomgång/diskussion av och kring sexualitet och erotik i världens religioner.

Tonvikten ligger på Islam (Jonas Svensson), Kristendom (Sólveig Anna Bóasdóttir), Judendom (Lena Roos), Buddhism (Katarina Plank) och Hinduism (Martin Gansten).

Men här avhandlas också ”alternativa” religioner (Olof Hammer) och sakral sexualitet (Antoon Geels). Det rör sig om tvärkulturell psykologi som studerar kognitiva mönster i olika kulturer, tankestilar, som vuxit/växer fram ur djuppsykologi och associativa processer där språket och samspelet med omgivningen/världen har stor betydelse. Låter kanske tungt men framställningen är lätt att ta till sig. Inspirerande. Om hur religion och sexualitet hänger ihop eller snarare; som redaktörerna frågar sig i sin inledning: ”...hur kan man skilja de två?”

Boken vänder sig till studerande och dem som i sitt yrke behöver kunskaper i detta ämne. Jag säger: till alla. /ÖL

Irans dubbla ansikte Hooman Majd Ordfront

Det är nästan som om man vore med på Majds resor till sitt gamla hemland Iran. Fick komma nära miljöer och tankar som man som västerlänning troligen inte skulle göra annars. Och landet med en utveckling mot allt hårdare islami-

sering blir mera begripligt.

President Ahmedinejads popularitet framstår som mera given. Han har satt ner foten mot väst och mot USA – och han har den stora breda massan med sig. Alla de som ville bli av med shahen och USA:s inflytande. Som inte vill ha västs värderingar, utan vill leva som rättfärdiga muslimer i muslimskt land.

Det är ingen lätt bok, just för att infallsvinkeln inte nödvändigtvis blir ur vårt perspektiv, även om Majd sedan länge lever i USA. Den utgår från iransk värdegrund och visar motsättningarna mellan klasser och grupper inom landet, samt mellan shia och sunni. En mycket lärorik bok. /MW

Varat och varan – prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan. Kajsa Ekis Ekman Leopard förlag

Det är lätt att bli förvirrad. Är prostituerade offer eller kapabla kvinnor? Finns det lyckliga horor? Är sex ett arbete som vilket som helst, ska man därför använda ordet *sexarbete*?

Sällan har jag läst en så logiskt och väl genomförd dissekering av den offentliga debatten som i Kajsa Ekis Ekmans *Varat och varan*. Myt efter myt avslöjas, argument efter argument analyseras. Som att en människa faktiskt kan vara både ett offer och en stark människa samtidigt. Men att den nyliberala retoriken inte tål några offer. Att tala om utsatta människor pekar nämligen på behovet av att rätta till orättvisor. I dag är det fullt att vara ett offer, som om det vore en egenskap i stället för att ha drabbats av någon/något.

Sexarbete då? Detta fördunklande ord som blivit så poppis, inte bara bland dem som tjänar på sexindustrin utan också i vissa forskarkretsar.

Effektivt visas att nej, det är inte ett arbete som vilket som helst. Har aldrig varit och är det i ännu lägre grad i dag. Där det förr liknade ett löpande band med minimal kroppskontakt – absolut inga kysar – har prostitutionen utvecklats till att på ytan likna en vanlig relation. GFE, Girlfriend Experience, innebär att det hela ska likna ett förhållande så mycket som möjligt. I GFE finns inga fredade zoner, ingen möjlighet att mentalt stänga av. Förutom samlagen, som naturligtvis köparen bestämmer enväldigt över, ska det kyssas, kramas och konverseras, ofta dagar i sträck vilket kräver en total närvaro, en såväl fysisk som psykisk invasion av jaget.

AV DEN SVENSKA DEBATTEN att döma är prostitution inte längre livsfarligt utan ett trevligt jobb

för tuffa tjejer. Det är en debatt som bygger på bluff och båg, menar Ekis Ekman och går bland annat igenom de rena lögnerna som rymmer i Susanne Dodilletts avhandling (livligt debatterad i SocialPolitik, se www.socialpolitik.com). Som påståendet att man i Sverige inte lyssnar på de prostituerade egna röster – vilket är just vad man gjort i exempelvis prostitutionsutredningen, prostitutionsprojektet i Malmö. Eller den märkliga argumentation enligt vilken undantaget plötsligt blir regeln. Om några prostituerade trivs med vad de gör anses det plötsligt omöjligt att dra några generaliserande slutsatser om prostitution i stort. Ändå visar forskning att 89% vill lämna denna livsfarliga bransch.

Surrogatmödraskapet ser Kajsa Ekis Ekman som en annan form av prostitution. Nu är det livmodern som är till salu. Fattiga kvinnors framför allt. Tekniken har utvecklats så att en indisk kvinna kan föda ett genetiskt vitt barn. Naturligtvis blir de biologiska föräldrarna lyckliga, de får ett ”äkta” barn. Men vad händer med kvinnan som fött barnet?

Också här finns en gränslös och brutal handel, förenad med stora risker, till och med livsfara, för de kvinnor vars kroppar bara betraktas som containrar.

I Sverige har såväl RFSL som enskilda politiker, bland annat folktopparterna Birgitta Ohlsson och Barbro Westerholm, tagit ställning för surrogatmödraskap. Flera partier vill att frågan ska utredas.

Inte minst av det skälet är *Varat och varan* en bok som kommer i rättan tid. /AJ

Jag brukade drömma om dig Petra Holst Forum Förlag

Livet blir inte alltid som man tror. Det får Tess erfara när hon får sin efterlängtna son Love. Love är speciell, han har svårt att ta det lugnt, skriker för mycket och sover för lite. Utan stöd från sin man, går Tess på knäna. Hon undrar om föräldraskapet verkligen skulle vara såhär, detta var ju inte pojken hon drömt om.

Med tiden visar det sig att Love har autism. Livet kommer aldrig bli sig likt, kommer de att kunna hantera det?

Jag brukade drömma om dig är Petra Holsts debutroman. Författaren skriver personligt och nära, mörker blandas med ljus och jag sugns snabbt in i berättelsen. Boken är påfrestande att läsa, ärlig och hoppfull på samma gång, och det är just det jag tycker om. Både tankvärd och läsvärd. /LJ

Kysst av spriten Anna Barve, Petra Dahlberg Gothia

Varför är det så skamligt att inte kunna hantera alkohol eller att vara anhörig till någon som missbrukar? Frågan ställs i boken *Kysst av spriten* som kom till efter tv-serien med samma namn.

Här delar människor med sig av sina livsberättelser och lämnar ut sig ända in på skinnet och ner till botten. Röda trådar av förnekelse, självförakt, skuld och skam, ilska och frustration löper genom boken.

Men här finns också hopp från dem vänt sina liv på rätsidan igen. Som Birgitta, 50 år, som åkte fast när hon körde med 2,16 promille i blodet. Polisen Sven frågade om hon ville ha hjälp och nådde fram till henne, just i rätt ögonblick.

Det är inte bara den som dricker som förnekar sitt beroende in i det längsta, det kan också gälla anhöriga. ”Jag kunde inte, vågade inte och framförallt så ville jag inte se”, berättar en mamma.

Morgan, 55 år, är nu nykter sedan 17 år. ”Det är en sak att bli fri från drogen- det är en annan sak att leva livet som det är. Jag har ju stängt av mitt känsloliv”, säger han.

Vi möter också barn, som nu är vuxna, som fick ta ett alltför stort ansvar. Som Morgans dotter Lisa som än idag undrar varför ingen vuxen grep in.

Att vi måste våga prata och våga se problemen är något boken förmedlar. Ett första steg kan vara att läsa just *Kysst av spriten*. Ska jag önska något mer till en ev ny upplaga vore det lite mer om olika vägar till hjälp och behandling. /KM

Till Sverige – asylsökande barn vittnar om Dublinförordningens konsekvenser Kampanjen Barnets bästa främst

Mycket har skrivits om ensamkommande flyktingbarn, men sällan får de själva komma ordentligt till tals.

Ett undantag är denna bok där tio pojkar berättar om sin bakgrund, sin flykt och hur de behandlats i Europa.

De har alla det gemensamt att de inte får söka asyl i Sverige eftersom de först kommit till ett annat så kallat *Dublinland*. De kommer från Somalia och Afghanistan och de har varit med om så svåra upplevelser att det är svårt att helt ta in.

Abdifatah, 16 år och från Somalia, flydde genom Sahara till Libyen. Efter en fasansfull båtfärd över Medelhavet sattes han i en fängelsecell på Malta i sex månader. I Sverige kände han trygghet för första gången, men nu ska han åter

till Malta.

Reza är också 16 och från Afghanistan, där han levde som gatum-barn. Han var barnslav i Pakistan i två år. Rezas flykt förde honom till Italien där han satt i förvar med vuxna som försökte utnyttja honom sexuellt.

Pojkarna berättar om våld, övergrepp och självmordstankar. Flera lever nu gömda i Sverige. Det är en tunn skrift men med ett tungt innehåll, väl värd att läsas av alla som intresserar sig för barns rättigheter.

Kampanjen Barnets bästa främst stöds av en rad organisationer, bl a FARR (Flyktinggruppernas och Asylkolmmitteernas riksråd), Råda Barnen, Röda Korset och Sveriges Kristna råd.

www.barnetsbastaframst.se/KM

Slow gardening Alys Fowler, övers. & bearbetning Inger Palmstierna Norstedts

Jodå, allt blir bättre slow. Också trädgårdsarbetet. Även om det kan gå väl så fort ibland och "växa ifrån" en trädgårdsmästare i ett nafs.

Men boken handlar inte om att ligga på latsidan! Mera att det är ok att göra så gott man kan, att inte köpa dyrt utan själv ta sticklingar, dela plantor, samla frön och driva upp på egen hand. Eller

byta med grannen. Och att ta sig tid att njuta. Att jobba med naturen inte mot, låta växandet få ta sin egen tid.

Egen kompost är ju numera en självklarhet för varje trädgård, men här bygger Fowler själv sin kompostbehållare, liksom drivbänkar – med tydliga ritningar. Hon målar om, ärver och återanvänder i "lustfyllda projekt för den medvetna odlaren". Som står att finna såväl i den egna täppan, stor eller liten, som på balkonger och bakgårdar.

Och vem sa att man är ledig på vintern! Dags börja bläddra, läsa, njuta och planera. Bli inspirerad! Inte minst av alla bilder givetvis (av Simon Wheeler).

Fowler verkar i England och har tidigare bott i New York, men boken är väl översatt och anpassad till våra förhållanden av Inger Palmstierna, själv välmeriterad trädgårdsskribent och författare. /MW

Glittrig diamant dansar (Små barn och språkdidaktik) Niklas och Ingrid Pramling Norstedts

En knastertorr forskningsgenomgång/rapport kring små barn och poesi. Oinspirerande. Trots att syftet uppenbarligen är det motsatta.

Visst finns här mycket matnyttigt.

Men hur kan man skriva så trist om ett ämne som borde, just det: glittra. Författarna är ju pedagoger vid Göteborgs universitet. Faktiskt. Och boken säger sig vända sig "...till alla som är intresserade av barns språkliga utveckling och lek: forskare, lärarutbildare, lärarstudenter samt verksamma lärare för yngre åldrar."

Allt nog så är det tydligen första gången i Sverige som det ingående beskrivs hur lärare och barn i åldrarna 3-7 år arbetar med diktskapande. Vidare introduceras "poesins redskap". Och framförallt slår man ett slag för "det estetiska" som man menar är satt på undantag i dagens skola. Ja, det ska börjas redan i förskolan. Målet är en rikare individ – ett rikare liv. Bara att hålla med. /ÖL

Sova sött Sara Gimbergsson Opal

En alldeles ljuvlig godnattsagobok för de minsta, eller för vem som.

Den handlar om att bli nattad, hållen och sedd. Korta texter och underbara bilder som fångar det där evigt viktiga. Närhet, tillit, kärlek och förtjusningen i att bara vara till.

Jag älskade att läsa Max-sagorna för mina pojkar när de var små. Om de alltså varit små så hade vi också läst *Sova sött*. Om

och om igen. Och varje gång funnit någon ny liten detalj att uppehålla oss vid. Vi hade pratat om den ene lille grisungen som ännu inte har somnat trots att alla andra grisbarn har gjort det. Eller om hur det känns att vara ett av alla ormbarn som tätt ringlande ligger i en grop ihop. Eller om apan som får plats på ett blad, hur kan det gå till?

Jag tror att denna bok kommer att få en stor plats i många barns liv, och i vuxnas inte minst. Den är till glädje inte bara vid sänggåendet med det egna barnet, utan också för oss som i våra arbeten möter andras barn. Ge den en plats där den är lätt att finna! /CH

RECENSENTER: Anna Fredriksson, Carina Håkansson, Anne Jalakas, Linn Johansson, Maria Korpskog, Örn Lindstrand, Jan Molin, Kari Molin, Ingemo Orstadius, Beatrice Toll, Maria Wallin.

ANNONS

Baggium Vård & Behandling - En hel vårdkedja

Baggium Vård & Behandling erbjuder en hel vårdkedja där vi kan möta den ungas behov för en individuell lösning. Vi erbjuder konsulentstödda familjehem och små hemlika HVB-enheter i både lantlig- och stadsmiljö, med möjlighet till utslussning till eget boende. I 18 år har vi arbetat med att skapa goda behandlingsalternativ i Västra och Södra Sverige. Vi erbjuder centrala resurser med bl.a. legitimerade psykologer och en integrerad skolverksamhet. Vår behandlingspersonal är utbildad i BBIC. Vi har ramavtal med 70 svenska kommuner.

Våra tjänster:

- HVB-hem
- Familjehem
- Öppenvård
- Eftervård
- Resursskolor
- Psykologienhet

Målgrupper:

- Invandrungsdomar i riskzonen
- Ensamkommande flyktingbarn & ungdomar 12-20 år.
- Vård & Behandling av flickor och pojkar 12-22 år.
- Placeringar enligt SoL och LVU.

BAGGIUM VÅRD & BEHANDLING AB

För mer information om våra enheter och tjänster besök:
www.baggiumvob.se

www.baggiumvob.se

Placeringssamordnare: Yvonne Karlsson, Behandlingskoordinator • 0708- 96 90 88

AVVIKA V

VACKERT

*Perfekt defekt.
Vad kan visas
och inte visas?*

En kropp utan armar eller ben. En äldre kvinna utan kläder. Vad är vackert, vad är fult? Till vilken perfektion bör var och en forma sin egen kropp?

Text: Mattias Hagberg

Bild: Malin Bernt

Det var en sensation. När den brittiske konstnären Marc Quinns väldiga marmorstaty avtäcktes på Trafalgar Square i London 2005 skapade den en storm av känslor från såväl kritiker som allmänhet. Som konstverk var det egentligen en extremt konventionell skulptur; en människa avbildad i italiensk marmor efter modell från klassiska statyer. Men det var inte tekniken, själva hantverket, som rörde upp känslorna hos britterna, det var personen som Marc Quinn avbildat – Alison Lapper, en gravid kvinna i fyrtioårsåldern, född utan armar och med två korta stumpar till ben.

Ganska snart utkristalliserades två läger i debatten om Marc Quinns konstverk. Å ena sidan de som menade att Alison Lapper var en hjälte och en förebild, å andra sidan de som menade att konstverket enbart var effektsökeri och att Marc Quinn profiterade på Alison Lappers funktionshinder.

Men hur man än ser på Marc Quinns konstverk så är det uppenbart att en kropp som anses avvikande fortfarande väcker starka känslor och skapar debatt. Hade Marc Quinn valt att avbilda en kvinna eller man med en kropp som allmänheten och kritiker ansåg normal hade hans konstverk som mest framstått som en kitschig parodi på klassisk konst, inget annat.

Alison Lapper Pregnant, som Marc Quinns konstverk heter, är bara ett exempel på ett växande intresse för kroppar, framför allt avvikande kroppar, bland samtida konstnärer. Detta märks i konstnärskap som Nathalie Djurbergs, Magnus Wallins, Marc Quinns och John Isaacs, för att nämna några, och i aktuella böcker som *Body In Contemporary*.

ry Art, The Disabled Body in Contemporary Art och Disability Aesthetics.

Utvecklingen har gått så långt att den kände konsteoretikern Tobin Siebers menar att den avvikande kroppen är själva fundamentet för den samtida konsten. Det är genom att avbilda, uppmärksamma och ständigt lyfta fram det fula, det defekta, det skadade, det deformerade som samtidskonsten, enligt Tobin Siebers, kan säga något väsentligt om våra liv och den värld vi lever i.

Men vad är det då vi kan lära oss? Vad är det som samtida konstnärer kan avtäcka genom att fokusera på det "avvikande", förutom att en "defekt kropp" skapar uppmärksamhet?

VI LEVER I EN TID SOM ÄR BESATT av den perfekta kroppen. Varje dag låter allt fler kvinnor och män plastikkirurgin förverkliga deras drömmar om den perfekta kroppen, samtidigt som media fylls med rapporter om de senaste bantningskurerna och reklamen översköljer oss med budskapet om hur en vacker man eller kvinna skall se ut.

Våra kroppar är inte längre vad de än gång var. I dag är de allt oftare föremål för vår vilja att omskapa och förbättra oss själva.

Den brittiske psykoanalytikern och författaren Susie Orbach menar i den uppmärksammade boken *Bodies* att kroppen har blivit ett individuellt livsstilsprojekt. Genom att omforma våra kroppar enligt de rådande normer som reklam och media sprider över samhället, visar vi vilka vi är och var vi hör hemma. Att vara smal, vältränad och frisk har blivit ett tecken på vår förmåga som människor, skriver Susie Orbach. Och tvärt om, den som är tjock, otränad och på något sätt nedsatt i sin funktion signalerar också att han eller hon inte förmår att leva upp till tidens krav. Kroppen har med andra ord blivit moral. Den som visar upp en "perfekt" kropp och en "perfekt" hälsa blir i dagens värld också betraktad som en intelligent, framgångsrik och allmänt sympatisk person. Medan den som inte lever upp till samtidens höga krav på utseende framstår som ointelligent, oförmögen och i värsta fall osympatisk.

Samtidigt har kroppen lösgjorts från biologin. Den moderna kroppen är på många sätt en "virtuell" kropp; den är evigt ung, evigt frisk och evigt vacker.

I populärkultur och reklam, men även i yrkeslivet, är detta smärtsamt tydligt. Människor med "avvikande" kroppar syns aldrig i populärkultur eller i marknadsföring och i arbetslivet får personer med funktionshinder allt svårare att göra sig gällande. Det är ett välkänt faktum att arbetsgivare systematiskt, om än inte medvetet, väljer bort människor med kroppar som avviker från normen; till exempel överviktiga och funktionshindrade.

I dagens samhälle har den biologiska kroppen blivit den avvikande kroppen – den kropp som åldras, drabbas av sjukdom,

Utställningen *Våga* synas placerade funktionshindrade som modeller.

Läckra stövlar är snygga även i ett exemplar.

avviker från det perfekta och symmetriska idealet – det vill säga, den verkliga kroppen – inte den virtuella.

Bläddrar man genom några utställningskataloger från de senaste åren eller några översiktsverk över den samtida konsten snubblar man snabbt över fotografier, skulpturer eller målningar av "vanliga" nakna människor. Bara genom att avbilda en person rakt upp och ner som han eller hon ser ut, kan en konstnär säga något om vår samtid som känns så relevant, så viktigt, att det betraktas som stor konst.

NÄR DEN TYSKA FOTOGRAFEN Melanie Manchof för tio år sedan vände sin kamera mot

sin egen mor och tog några vackert komponerade bilder av henne i bar överkropp slog hon genast an en känslig sträng. Bara genom att fotografera en äldre kvinna utan kläder rörde hon vid samhällets djupaste föreställningar om vad som får visas och inte visas.

För att inte tala om de känslor som Nathalie Djurberg, den internationellt mest uppmärksammade svenska konstnären just nu, väckt med sina groteska, perversa och djupt kroppsliga leranimationer.

DEN TYSKE FILOSOFEN THEODOR Adorno påpekade en gång att konstens främsta uppgift är att uttrycka det undanträngda, allt det där vi inte riktigt vill kännas vid, allt det där vi blundar inför eller låtsas att vi inte ser. På få områden känns det påpekandet så relevant som när det gäller vårt förhållande till det kroppsliga. Sanningen är ju att vi alla är mer eller mindre funktionshindrade. Vi är alla biologiska kroppar som föds, åldras och dör. Det var en tanke som dominerade det västerländska tänkandet fram till upplysningen.

Sedan dess har den tanken gradvis ersatts av föreställningen om vissa människor som normala och andra som onormala. Vi har med andra ord skapat ett samhälle som blundar inför vår naturliga kroppslighet. I stället målar vi upp en bild av verkligheten där vissa människor tyngs av sina kroppar medan resten av mänskligheten svävar som andar över världen. Det är en bild av verkligheten som lägger grunden för möjligheten att tala om hela grupper av människor som avvikande, funktionshindrade, medan andra kan kalla sig normala.

I just den falska föreställningen rotar alltså några av samtidens mest intressanta konstnärer. Det är ett viktigt arbete som kan osäkra våra allt mer ingrodda föreställningar om vad som är vackert och fult, normalt och onormalt, perfekt och defekt. Men det är också ett arbete som kan skapa en djupare förståelse för det faktum att vi alla i grund och botten är biologiska varelser med ett spektrum av brister. Vi är i någon mån alla avvikande och funktionshindrade, det beror bara på vad man väljer att fokusera.

mattias.hagberg@textverk.se

Bilder ur fotoutställningen *Våga* synas av Malin Bernt och Kjell B Persson.

LÄS VIDARE:

Camilla Flodin, Att uttrycka det undanträngda, 2009.

Ann Millett-Gallant, *The Disabled Body in Contemporary Art*, 2010.

Susie Orbach, *Bodies*, 2009.

Sally O'Reilly, *The Body in Contemporary art*, 2010.

Tobin Siebers, *Disability Aesthetics*, 2010.

Ligger ditt behandlingshem långt bort?

Hjälpen är nära.

Många vårdhem ligger lite avskides. Det skapar en lugn och stressfri miljö för klienterna. Samtidigt blir det både dyrt och besvärligt att få dit de resurser som krävs för att kunna leverera professionell KBT- vård i alla led. Tillsammans med vårdaktören WeMind har vi tagit fram nya tjänster som gör psykiater och psykologer tillgängliga för alla behandlingshem oavsett var de ligger. Det enda som krävs är ett bredband! Det betyder att ditt behandlingshem kan erbjuda möten, handledningar och utredningar både på plats och på distans. Nu kan ni bli ännu bättre på att hjälpa människor att må bra. Hör av dig till erik.hjort@rattspår.se om du vill veta mer.

RÄTT SPÅR™

www.rattspår.se

Attendo

Medicin skapar förutsättningar – Livsstilsförändringar kräver mer

Bara ett recept räcker inte. På behandlingshemmet Visjön arbetar vi med **psykosocial behandling** i kombination med **social färdighetsträning** för personer som redan är **insatta på läkemedel**.

Behandlingen är intensiv, **välstrukturerad** och bygger på KBT med inslag av Craig Nakkens teorier om **beroendepersonligheten**, i kombination med **social färdighetsträning**.

Ring oss på Attendo Individ & Familj: 020 40 37 00. Ett samtal räcker.
Du kan också läsa mer om våra insatser på www.attendo.se/iof.